

ŽRTVE NA PRVOM MJESTU

„Socijalni put”
identifikacije i
pomoći

ISBN: 978-3-903128-87-3

Objavio Ured specijalnog predstavnika i
koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima

Wallnerstr. 6, 1010 Vienna, Austria

Tel: + 43 1 51436 6664

Fax: + 43 1 51436 6299

email: info-cthb@osce.org

© 2023 OSCE/Office of the Special Representative and Co-ordinator
for Combating Trafficking in Human Beings

Autorska prava: Sva prava zadržana. Sadržaj ove publikacije može se
slobodno koristiti i kopirati u obrazovne svrhe i ostale nekomercijalne svrhe,
pod uslovom da postoji prethodno odobrenje Ureda specijalnog
predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima.

Ovu publikaciju pripremio je Ured specijalnog predstavnika
i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima
pod vodstvom Oleksandra Kyrilenka, Službenika na programu
borbe protiv trgovine ljudima (OSR/CTHB). Prvi nacrt izradio
je Mike Dottridge, konsultant za ljudska prava i prava djece.

Dizajn: Tina Feiertag, Beč

Ilustracije: Shutterstock, Adobe Stock

Citirati kao: Žrtve na prvom mjestu: „Socijalni put” identifikacije i pomoći

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) je panevropsko sigurnosno tijelo čijih 57 država članica pokriva geografsko područje od Vankuvera do Vladivostoka. Priznat kao regionalni aranžman prema Poglavlju VIII Povelje Ujedinjenih naroda, OSCE je primarni instrument za rano upozorenje, prevenciju sukoba, upravljanje kriznim situacijama i postkonfliktni oporavak u pomenutim državama. Njegov pristup sigurnosti je jedinstven, sveobuhvatan i kooperativan. Sveobuhvatan je po tome što se bavi trima dimenzijama: dimenzija sigurnosti ljudi, vojno-politička dimenzija i ekonomsko-okolišna dimenzija. To znači da se bavi širokom paletom sigurnosnih problema, u koje spadaju ljudska prava, kontrola oružja, mjere izgradnje povjerenja i sigurnosti, nacionalne manjine, demokratizacija, strategije rada policije, borba protiv terorizma i ekonomsko-okolišne aktivnosti.

DRŽAVE ČLANICE: Albanija | Andora | Armenija | Austrija | Azerbejdžan | Bjelorusija | Belgija | Bosna i Hercegovina | Bugarska | Kanada | Hrvatska | Kipar | Češka Republika | Danska | Estonija | Finska | Francuska | Gruzija | Njemačka | Grčka | Sveta Stolica | Mađarska | Island | Irska | Italija | Kazahstan | Kirgistan | Latvija | Lihtenštajn | Litvanija | Luksemburg | Malta | Moldavija | Monako | Mongolija | Crna Gora | Nizozemska | Sjeverna Makedonija | Norveška | Poljska | Portugal | Rumunija | Ruska Federacija | San Marino | Srbija | Slovačka | Slovenija | Španija | Švedska | Švicarska | Tadžikistan | Turska | Turkmenistan | Ukrajina | Ujedinjeno Kraljevstvo | Sjedinjene Američke Države | Uzbekistan

AZIJSKI PARTNERI ZA SARADNJU : Afganistan | Australija | Japan | Republika Koreja | Tajland

MEDITERANSKI PARTNERI ZA SARADNJU: Alžir | Egipat | Izrael | Jordan | Maroko | Tunis

Sadržaj

	Predgovor	5
1	Uvod	6
2	Međunarodni standardi identifikacije i zaštite žrtava neovisno o krivičnom postupku	10
	Ujedinjene nacije	11
	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi	12
	Vijeće Evrope i Evropska unija	13
	Standardi u okviru Balijskog procesa	14
	Principi i smjernice Organizacije američkih država (OAS)	15
	Zaključak	15
3	Prednosti „socijalnog puta” identifikacije	16
	Osiguranje identifikacije kao puta ka srednjoročnoj i dugoročnoj pomoći neovisno o učešću žrtve u krivičnom postupku	17
	Pružanje zaštite bez izlaganja žrtve rizicima odmazde	18
	Snižavanje dokaznog praga potrebnog za kategorizaciju žrtve kao „žrtve krivičnog djela”	18
	Stalna podrška žrtvama nakon povratka u državu porijekla ili uobičajenog boravišta	18
	Povjeravanje konačne identifikacije sistemima socijalne zaštite država članica, što gradi povjerenje žrtava i vodi ka daljnjim identifikacijama	19
	Daljnje identifikacije mogu pomoći u građenju jačih predmeta i povećanju broja krivičnih gonjenja	19
	Zaključak	19
4	Nove prakse u državama članicama OSCE-a	20
	Grčka	21
	Italija	22
	Srbija	24
	Ukrajina	26
	Ključne karakteristike različitih državnih modela	28
5	Zaključci i preporuke	30
	Reference	32

Akronimi

CoE	Vijeće Evrope
CPTV	Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima (Srbija)
EMA	Grčki nacionalni mehanizam izvještavanja: Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς, takođe poznat kao Nacionalni referalni mehanizam (NRM) zaštite žrtava trgovine ljudima
GRETA	Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima
ICMPD	Međunarodni centar za izradu migracijske politike rada
ILO	Međunarodna organizacija rada
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
MoU	Memorandum o razumijevanju
NGO	nevladina organizacija
NMI	ukrajinski NRM: Nacionalni mehanizam interakcije subjekata za borbu protiv trgovine ljudima
NRM	Nacionalni referalni mehanizam za žrtve trgovine ljudima
OAS	Organizacija američkih država
ODIHR	Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
OSR/CTHB	Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima
SOPs	standardne operativne procedure
THB	trgovina ljudima
UNHCR	Komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNODC	Ured Ujedinjenih nacija za narkotike i kriminal

Predgovor

Obaveza države članice da odmah identificira i pomogne žrtvama trgovine ljudima je sveto pravilo. Ugrađena je u međunarodne pravne dokumente i ključna je obaveza država članica OSCE-a. Ugrađena je i u Akcijski plan OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima i njegove Dodatke, kao i u niz odluka Ministarskog vijeća OSCE-a. Međutim, nedovoljna zaštita žrtava i dalje predstavlja veliki i stalni izazov u borbi protiv trgovine ljudima danas. To se očituje u niskom broju identifikacija, nedostatku prilagođenih rehabilitacijskih usluga, nejasnim izgledima za (re)integraciju i, tragično, ponovnom trgovanju istim žrtvama.

Kako bi se uklonili ovi nedostaci, posebno u kontekstu humanitarne krize u vezi s ratom protiv Ukrajine, u aprilu 2022. godine, na godišnjoj konferenciji Alijanse protiv trgovine ljudima, koju organizuje moj Ured, fokus je u potpunosti bio na pitanjima zaštite žrtava. Na konferenciji su razmotreni postojeći sistemi zaštite te njihovi kapaciteti za pružanje sveobuhvatne pomoći žrtvama trgovine ljudima. Analizirano je mnoštvo nedostataka koji se moraju ukloniti kako bi države članice mogle osigurati efektivnost i inkluzivnost zaštitnih mjera u odnosu na starosnu dob žrtve, rodnu pripadnost i državljanstvo, njen socijalno-ekonomski status, kulturnu, etničku ili vjersku pripadnost te invaliditet. Istaknuti su postojeći nedostaci u mehanizmima identifikacije i pomoći država članica, te su predložena moguća rješenja tih nedostataka.

Jedan od ključnih zaključaka konferencije je da postoji sve veća potreba za razdvajanjem pomoći žrtvama od njihovog sudjelovanja u istragama i procesima kaznenog pravosuđa. To ostaje glavna prepreka djelotvornoj identifikaciji i zaštiti. Postoji mnoštvo razloga zašto žrtve ne žele sarađivati s policijom, od straha od odmazde i gubitka moći djelovanja, do nepovjerenja u vlasti ili nedostatka dugoročnih rješenja nakon krivičnog postupka. Ti faktori ne bi trebali isključiti pomoć. Oni, zapravo, samo naglašavaju njenu važnost. Zato je krajnje vrijeme da mi, kao stručnjaci za borbu protiv trgovine ljudima, ukinemo koncept „prisiljavanja” žrtava na saradnju tako što ćemo pristup uslugama uvjetovati tom saradnjom. Umjesto toga, fokus bi trebao biti na osiguranju identifikacije i pomoći žrtvama neovisno o krivičnopravnim sistemima.

Publikacija koja je pred vama omogućava početak diskusije država članica o tome kako promijeniti trenutno stanje usvajanjem pristupa „socijalnog puta” identifikacije i pomoći. „Socijalni put” je održiv način zaštite koji oslobađa žrtve od obaveze saradnje u krivičnom postupku kao uvjeta za pristup podršci i zaštiti. Nudi dugoročnu pomoć svim žrtvama bez diskriminacije. To je put ka oporavku žrtve koji će, ako se djelotvorno provede, u konačnici dovesti do smanjenja stepena ranjivosti, smanjenja stepena ponavljanja trgovine istom žrtvom, veće kredibilitnosti zaštitnih sistema država članica, te sigurnijih, zaštićenijih zajednica.

Prvi ključni korak ka postizanju gore navedenog je razumijevanje relevantnih opcija politika rada i njihovih obrazloženja. Ovim dokumentom cilj je pružiti podršku državama članicama po ovom pitanju. Moj Ured je spreman pružiti pomoć državama članicama u daljnjim koracima na zaštiti i pružanju podrške osobama kojima je potrebna ovakva pomoć jer imaju pravo na to.

Valiant Richey

Specijalni predstavnik i koordinator OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima

1

Uvod

Identifikacija žrtava trgovine ljudima je temelj djelotvorne borbe protiv trgovine ljudima i trebala bi i dalje biti prioritet u politikama rada i mjerama država članica u borbi protiv kriminala.

Identifikacija odrasle osobe ili djeteta kao žrtve trgovine ljudima je prva faza njihove zaštite. U mnogim državama ovakvom identifikacijom otvaraju se vrata uslugama i pomoći koja je specifična za žrtve trgovine ljudima za razliku od usluga i pomoći specifične, naprimjer, za izbjeglice ili djecu. Primarna svrha identifikacije nije prikupljanje dokaza od potencijalnih svjedoka ili žrtava kriminala, niti prikupljanje podataka o broju osoba koje su bile žrtve trgovine ljudima. Cilj je aktiviranje obaveze države članice da pruži zaštitu uz sve oblike pomoći.

Ova pomoć ne bi trebala biti uvjetovana saradnjom žrtava u okviru krivičnog sistema. Umjesto toga, trebala bi im ponuditi put ka oporavku, rehabilitaciji i poštivanju njihovih prava. Istina je da takva pomoć povećava vjerovatnoću da će žrtve vratiti kontrolu nad svojim životima i učestvovati u svim aspektima društva, uključujući krivične postupke, s ciljem privođenja trgovaca ljudima pravdi.

Trenutno u većini država članica OSCE-a pojedinci mogu samo formalno biti identificirani kao žrtve trgovine ljudima u okviru krivičnog sistema, obično od strane policije. Nedavni izvještaj OSCE-a¹ pokazuje da u otprilike polovini država članica OSCE-a (29) samo policijski službenici mogu osobu označiti kao žrtvu trgovine ljudima. Štaviše, u osam država članica samo ih policijske vlasti mogu uputiti na službe koje pružaju podršku. Manje od polovine država OSCE-a podnijelo je izvještaj o podršci pruženoj žrtvama neovisno o njihovoj saradnji s policijskim tijelima. Posebna zabrinutost izražena je u vezi s mogućnošću stranih žrtava da pristupe pravdi i pravnom lijeku, posebno kada nemaju zakonsko pravo boravka.

Međutim, žrtve trgovine ljudima često nerado sarađuju s krivičnopravnim sistemom, i obično su suviše uplašene da bi pružile informacije policiji o kriminalcima koji su njima trgovali. Postoje mnogi razlozi za to, zbog kojih je tim više važno da se žrtvama ponude alternative. Naprimjer, žrtve mogu biti:

- posebno zabrinute za vlastitu sigurnost (ako progovore) ili sigurnost svojih voljenih, posebno u smislu odmazde od strane trgovaca ili njihovih saradnika;
- traumatizirane te im, zbog toga, treba vremena da se oporave;
- u strahu od toga da ne budu same optužene za krivično djelo ili da zbog svog statusa neregularnog imigranta mogu biti deportovane (u nekim slučajevima, mogu biti i predmetom prisilnog vraćanja u zemlju porijekla²);
- u strahu od kontakta s „uniformisanim osobama” zbog prethodnih iskustava ili kulturološke diskriminacije od strane policije;
- u nemogućnosti da pruže dovoljno dokaza (čak i ako razgovaraju s policijskim istražiteljem ili tužiocem) ili u strahu da bi policija eventualno mogla smatrati dokaze nedovoljnim te, zbog toga, neće doći do pokretanja krivičnog postupka ili osude počinitelja, čime bi žrtve dovele sebe u opasnost zbog uzaludnog pružanja dokaza.

Jedan od trenutnih članova Grupe eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA), tijela za praćenje provedbe međunarodnog ugovora, koje je osnovano Konvencijom Vijeća Evrope o suzbijanju trgovine ljudima³, sažeo je situaciju na sljedeći način:

„Iako razumljivo iz perspektive policije, uključivanje policije u identifikaciju žrtve stvara rizik od lažno negativnih rezultata (žrtve se ne identifikuju kao takve iako to jesu), budući da nedovoljno indikacija od strane policije ne znači nužno da se ne radi o žrtvi. Postojeći sistem (u kojem je dozvola boravka vezana uz spremnost na saradnju, a indikatori potrebni za pokretanje krivične istrage prikupljaju se tokom perioda razmatranja⁴) vrši pritisak na žrtve da daju izjavu protiv počinitelja krivičnog djela trgovine ljudima još u ranoj fazi procesa. Ovakav pritisak je nepoželjan, imajući u vidu potrebe, probleme i strahove žrtve neposredno nakon izlaska iz situacije iskorištavanja.”⁵

Neke države članice OSCE-a primjenjuju postupak formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima koji je izvan krivičnogpravnog sistema, koja zatim otvara različite pogodnosti za žrtve, kao što su kratkoročna ili dugoročna pomoć, privremene boravišne i radne dozvole te suspenzija naloga za protjerivanje. Ovaj postupak identifikacije temelji se na pristupu koji se može nazvati „socijalni put”⁶ identifikacije osoba koje su bile žrtve trgovine ljudima. Pojam odražava proces identifikacije koji uključuje socijalne službe ili civilno društvo, a ne krivičnopravni sistem.

„Socijalni put” identifikacije nudi okvir kojim se značajno smanjuje pritisak na žrtve da dokažu svoju situaciju žrtve trgovine ljudima i pruža bezuvjetan pristup pomoći i zaštiti. Maksimalno se jača potencijal državnih službi za socijalnu zaštitu te njihovi kapaciteti u pomaganju ranjivim kategorijama stanovništva, uključujući žrtve trgovine ljudima, dajući takvim službama ovlasti da formalno identificiraju žrtve i koriste postojeće mehanizme zaštite kako bi im pomogli da se u potpunosti oporave. Štaviše, dostupnost „socijalnog puta” ne sprječava potencijalnu žrtvu da svjedoči pred policijskim tijelima u bilo kom trenutku u kom želi ili smatra da je spremna za to. Zaista, pravovremena identifikacija ili pomoć mogu uveliko olakšati saradnju s policijom i time omogućiti pružanje korisnih dokaza.

Kroz ovaj izvještaj, cilj je analizirati i podržati „socijalni put” identifikacije žrtava trgovine ljudima u svrhu pružanja pomoći. Izvještaj predstavlja referentno i prikladno sredstvo kojim se zagovara uvođenje okvira „socijalnog puta” u rad država članica OSCE-a. Temelji se na reviziji međunarodnog prava, saradnji Ureda specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima s državama članicama OSCE-a te na pregledu dostupnih informacija o pristupu koji se zauzima uvođenjem „socijalnog puta” identifikacije i zaštite žrtava trgovine ljudima.

Poglavlje 1 ovog izvještaja sadrži pregled relevantnih odredaba međunarodnih i regionalnih pravnih instrumenata i okvira politika rada, što uključuje preporuke OSCE-a koje se tiču identifikacije žrtava trgovine ljudima. U njemu se navode konkretne reference za bezuvjetnu pomoć žrtvama u vezi s njihovom spremnošću da sudjeluju u krivičnom postupku te pruža pravni osnov za uvođenje modela „socijalnog puta.”

Poglavlje 2 predstavlja obrazloženje za uvođenje modela „socijalnog puta” identifikacije žrtava trgovine ljudima te ističe konkretne razloge i situacije u kojima ovaj model nudi veliku prednost kada je u pitanju zauzimanje djelotvornog i sveobuhvatnog pristupa orijentiranog ka žrtvi.

Poglavlje 3 sadrži analizu novih praksi u državama članicama OSCE-a gdje je ilustriran način na koji je ovaj pristup ostvaren u četiri države članice OSCE-a, odnosno u Grčkoj, Italiji, Srbiji i Ukrajini. Sadrži i analizu postupaka koji su razvijeni i, potkrepljenu dostupnim najnovijim podacima o identifikaciji žrtava, te na kraju, opisuje neke od glavnih karakteristika koje su zajedničke u praksama rada spomenutih država.

Na kraju, **Poglavlje 4** izvještaja sadrži završna razmatranja i preporuke koje treba uzeti u obzir u smislu uvođenja postupka „socijalnog puta” i njegove implementacije u datoj državi članici.

U izvještaju se zaključuje da model „socijalnog puta” vodi ka povećanju povjerenja u državne sisteme zaštite jer se prioritet stavlja na obavezu države da pruži pomoć žrtvi trgovine ljudima i poštuje njena prava. Ovakav pristup otvara izuzetno važan put ka dugoročnoj pomoći i oporavku, neovisno o spremnosti ili mogućnosti žrtve da sarađuje s policijskim vlastima ili o postojanju krivičnog predmeta. U izvještaju se argumentovano zaključuje da su, u dugoročnijem smislu, žrtve identificirane izvan krivičnogpravnog sistema u svrhu primanja dugoročne pomoći spremnije dati doprinos krivičnoj istrazi i potencijalnom procesuiranju osumnjičenih trgovaca ljudima. „Socijalni put” identifikacije nudi većem broju žrtava neometan pristup uslugama, time povećavajući izgleda za njihovim daljnjim angažmanom.

2

Međunarodni standardi identifikacije i zaštite žrtava neovisno o krivičnom postupku

U smislu međunarodnih pravnih i političkih obaveza, poseban naglasak je stavljen na dužnost države članice da pomogne i zaštiti žrtve trgovine ljudima u okviru pristupa kojim se žrtve i njihova prava stavljaju na prvo mjesto. Izvjestan broj međunarodnih dokumenata Ujedinjenih nacija, OSCE-a, Vijeća Evrope i onih iz Balijskog procesa, te Organizacije američkih država, nudi solidan okvir za razdvajanje ovakve pomoći od krivičnog pravnog sistema.

Ujedinjene nacije

U Protokolu Ujedinjenih nacija (UN) o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom⁷, kojim se dopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala (2000.), navodi se da je jedan od njegovih ciljeva „zaštititi žrtve trgovine ljudima i pomoći im, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava” (član 2.). Implicitno, svaka država potpisnica nalaže postupke za utvrđivanje takvih žrtava. Međutim, ne definira konkretno postupak kojim se žrtve trgovine ljudima mogu identificirati.

U Protokolu se takođe, između ostalog (u članu 6.), navodi da „svaka država potpisnica razmatra provedbene mjere za osiguranje fizičkog, psihičkog i društvenog oporavka žrtava trgovine ljudima” i „svaka država potpisnica nastoji osigurati fizičku zaštitu žrtava trgovine ljudima dok se nalaze na njoj teritoriji”. Time se ove mjere zaštite i pomoći ne ograničavaju na pojedince kojima je formalno dodijeljen status žrtve krivičnog djela nakon osude kriminalca ili kriminalaca koji su ih viktimizirali ili na pojedince koji su pristali pružiti dokaze protiv navodnih trgovaca ljudima čije su žrtve.

Što se tiče djece koja su žrtve trgovine ljudima, prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta (1989.) od država potpisnica se zahtijeva da „zaštite dijete od svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja” (član 34.), „poduzmu sve odgovarajuće državne, bilateralne i multilateralne mjere sprječavanja otmice, prodaje ili trgovine djecom u bilo koju svrhu ili u bilo kojem obliku” (član 35.) te „poduzmu sve odgovarajuće mjere podrške fizičkom i psihičkom oporavku i društvenoj reintegraciji djeteta žrtve bilo kojeg oblika zanemarivanja, iskorištavanja ili zlostavljanja...” (član 39.). Kako je i potpuno jasno iz ovog teksta, ove obaveze postoje neovisno o krivičnom postupku i njima se ne smije uvjetovati mlada osoba (ili njen pravni zastupnik) koja je spremna pružiti informacije policijskim istražiteljima.

Specijalna izvijestiteljica UN-a o trgovini ljudima, posebno ženama i djecom, 2014. godine dala je sljedeći komentar u svom godišnjem izvještaju:

„U skladu s pristupom utemeljenim na pravima i usmjerenim na žrtvu, nositelji mandata striktno su se fokusirali na razradu pravnih dimenzija prava žrtava na pomoć, zaštitu i podršku te na razmatranje u kojoj se mjeri ta prava poštuju i štite u praksi”. Sasvim je jasno da su države zaista dužne pružiti trenutnu pomoć i podršku žrtvama trgovine ljudima unutar svoje jurisdikcije te ih zaštititi od daljnje štete. Kako bi se to postiglo, brza i tačna identifikacija žrtava od suštinskog je značaja za ostvarivanje njihovih zakonskih prava...”⁸

Naredna specijalna izvijestiteljica UN-a je 2019. godine otišla korak dalje tvrdeći da „usluge i boravišni status ne bi trebali biti samo neupitni, već i potpuno odvojeni od samog krivičnog postupka.”

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

OSCE je, 2003. godine, usvojio svoj prvi Akcijski plan borbe protiv trgovine ljudima. Njime je preporučeno da se na državnom nivou moraju pružiti smjernice „za osiguranje tačne identifikacije i odgovarajućeg tretmana žrtava trgovine ljudima, uz poštivanje stavova i digniteta osoba koje su u pitanju.”¹⁰

Naredne godine je Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) objavio Priručnik o nacionalnim referalnim mehanizmima (2004.), napominjući sljedeće:

„Lociranje i identifikacija osoba koje su predmetom trgovine ljudima je osnovni problem pri izradi strategija borbe protiv trgovine ljudima. Iz različitih razloga, oni koji su predmetom trgovine često ne žele otkriti svoj status ili prenijeti iskustva državnim vlastima. Žrtve mogu osjećati duboko nepovjerenje u tijela vlasti, što proizilazi iz njihovog iskustva u državama porijekla. Žrtve se često plaše nasilne odmazde od strane trgovaca ljudima nad njima samima ili članovima njihovih porodica u njihovim zemljama porijekla. Zbog takvih mogućih prijetnji može im se povećati strah od deportacije zbog ilegalnog statusa. Žrtve trgovine ljudima često se isprva ne žele identifikirati kao takve, a izraz „pretpostavljene žrtve trgovine ljudima” općenito se koristi za opisivanje osoba koje su vjerojatno žrtve trgovine ljudima i koje bi zato trebale biti obuhvaćene općim programima borbe protiv trgovine ljudima i uslugama pomoći i zaštite.”¹¹

U Priručniku se napominje i sljedeće:

„Identifikacija žrtava trgovine ljudima može biti složen i vremenski zahtjevan proces koji zahtijeva stručne smjernice za rad i strukture podrške kako bi se stvorio siguran prostor za žrtve. Nekada žrtve trgovine ljudima sedmicama ili mjesecima prevazilaze posttraumatski sindrom prije nego što progovore. Zbog toga je koncept koji je istaknut u ovom priručniku ugrađen u identifikacijski proces kao dio programa zaštite i podrške.”¹²

Gotovo deset godina kasnije, u Dodatku Akcijskom planu OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima istaknuto je u smislu identifikacije i pomoći na državnom nivou

„da su relevantne vlasti država članica dužne identifikirati pojedince kao žrtve trgovine ljudima, čija su ljudska prava prekršena, onog trena kad se pojave opravdani razlozi prema kojima se vjeruje da su žrtve trgovine, te da u skladu s državnim zakonom, osiguraju da im se pruži pomoć i prije pokretanja istrage, te da ta pomoć nije uvjetovana spremnošću žrtve da sudjeluje u pravnom postupku, bez obzira na državne propise o uvjetima boravka žrtve na teritoriji date države članice.”¹³

U istom ovom Dodatku preporučeno je da se „relevantnim nevladinim organizacijama (NVO), sindikatima i socijalnim službama ojačaju kapaciteti za upućivanje u službe pomoći i zaštite žrtava svih oblika trgovine ljudima,¹⁴ kroz nacionalni referalni mehanizam (NRM) ili druge relevantne strukture. Takođe se navodi da bi relevantne NVO trebale imati „pristup državnim institucijama, kao što su socijalni i imigracijski prijemni centri te zatvorski i pritvorski objekti, kako bi se pravovremeno obavila identifikacija žrtava trgovine ljudima.”¹⁵ Na kraju, uključuje i konkretnu preporuku kojom se poziva na jačanje „kapaciteta policije, socijalnih radnika i drugih javnih službi koje mogu doći u kontakt s djecom ili drugim pojedincima koji su predmetom trgovine u svrhu iskorištavanja za prisilno i organizirano prosjačenje”, zatim na „osiguranje pravovremenog odgovora na njihove konkretne potrebe, s ciljem trenutnog uklanjanja žrtve, gdje je moguće, iz situacije u kojoj je predmetom iskorištavanja.”¹⁶

Kao praktičan korak u pomaganju državama članicama u provedbi gore navedenih odredbi, Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima (OSR/CTHB) analizirao je potrebu za alternativnim načinom identifikacije žrtava trgovine ljudima u okviru svog rada vezanog uz migracije u publikaciji iz 2019. godine pod nazivom *Jedinstvene smjernice za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima unutar Okvira za prihvatanje migranata i izbjeglica u državama članicama OSCE-a*.¹⁷ Uz ponovno isticanje značaja međuagencijske saradnje, u ovoj publikaciji sažeti su nalazi analitičkih posjeta specijalnog predstavnika izvjesnom broju migrantskih i izbjegličkih prihvatnih centara, te ishodi konsultacija sa stručnim radnicima u državama članicama koje su najviše pogođene mješovitim migracijskim tokovima. S naglaskom na ogromnu potrebu za uvođenjem modela „socijalnog puta” identifikacije žrtava trgovine ljudima u mješovitim migracijskim tokovima, prema Smjernicama, ovakvim se pristupom grade pozitivni i na pomoći zasnovani odnosi sa žrtvama, te u dugoročnom smislu posjeduje potencijal za istinskim jačanjem saradnje na istragama. Sistemi kojima se pomoć žrtvama uvjetuje saradnjom često samo dovode do otuđenja i izolacije žrtava.

Konačno, najnovije dopune *Priručnika ODIHR-a o nacionalnim referalnim mehanizmima*,¹⁸ kojima su uvedene i osigurane smjernice za rad u okviru sva četiri „stuba” NRM-a, a to su identifikacija i zaštita, pojedinačna podrška i pristup uslugama, socijalna inkluzija te krivično pravosuđe i pravna zaštita, nedvosmisleno potvrđuju sljedeće:

„Bezuvjetno pružanje usluga NRM-a treba biti zagarantovano svim žrtvama trgovine koje smatraju da ne mogu ili ne žele nastaviti s krivičnom prijavom protiv počinilaca krivičnog djela trgovine ljudima.”

Prema Konvenciji Vijeća Evrope o suzbijanju trgovine ljudima (2005.) od država članica se zahtijeva da osiguraju da identifikacija žrtava trgovine ljudima nije uvjetovana njihovom saradnjom s policijskim vlastima. Članom 12 (6) predviđeno je da „svaka strana potpisnica mora usvojiti zakonske ili druge mjere koje su potrebne da se osigura da pomoć žrtvi nije uvjetovana njenim pristankom da preuzme ulogu svjedoka.”¹⁹

Nadalje, u Izveštaju o objašnjenjima, koji prati Konvenciju o suzbijanju trgovine ljudima, navodi se da „autori žele jasno istaknuti da prema članu 12(6) Konvencije pomoć nije uvjetovana pristankom žrtve na saradnju s nadležnim tijelima u istragama i krivičnim postupcima.”²⁰

Komentirajući identifikacijske postupke, Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA), tijelo Vijeća Evrope za praćenje provedbe pomenute konvencije, u svom Drugom općem izvještaju (2012.), ističe da:

„identifikacija osobe kao žrtve trgovine ljudima ne smije ovisiti o prisustvu elemenata potrebnih za pokretanje krivičnog postupka ili o saradnji te osobe s policijskim vlastima. Svaku osobu koja pokazuje znake da je bila predmetom kombinacije tri ključna elementa definicije trgovine ljudima (djelovanje, sredstvo i svrha) treba smatrati žrtvom trgovine ljudima. Ovo ne znači da žrtve moraju dostaviti dokaz da su ozlijeđene ili finansijski oštećene, ali uključuje izvjesnu dozu neovisnog dokaza koji ide u prilog njihovoj tvrdnji. Ponekad je žrtvama teško potvrditi neki od pomenutih elemenata prije krivične istrage, npr., svrhu iskorištavanja, zbog čega je važno uzeti u obzir operativne pokazatelje trgovine ljudima (definirane od strane nekoliko međunarodnih organizacija, kao što je ILO, IOM, UNODC i ICMPD).”²¹

Bezuvjetnost pomoći naglašena je i u Direktivi EU-a o suzbijanju trgovine ljudima,²² čijim se članom 11. predviđa sljedeće:

„Države članice dužne su poduzeti sve mjere koje su potrebne kako bi se osiguralo da pomoć i podrška žrtvi nisu uvjetovani pristankom žrtve na saradnju tokom krivične istrage, krivičnog gonjenja ili suđenja, bez obzira na Direktivu 2004/81/EC²³ ili slična pravila date države.”

Strategija Evropske unije za borbu protiv trgovine ljudima,²⁴ objavljena u aprilu 2021. godine za period 2021.-2025. godina, sadrži spisak niza prepreka identifikaciji žrtve i pružanju pomoći u smislu ove odredbe, posebno ako žrtve nisu državljani EU:

„Žrtve koje nisu državljani EU suočavaju se s dodatnim poteškoćama. Konkretna situacija u kojoj se žrtva trgovine nalazi mora biti posebno razmotrena pri izdavanju dozvole boravka. Prema postojećim pravilima EU-a, izdavanje boravišne dozvole može biti uvjetovano saradnjom žrtve u krivičnom postupku. Pored toga, postoje nedosljednosti u mnogim državama članicama u periodima razmatranja za žrtve koje nisu državljani EU, tokom kojih je pomoć žrtvi osigurana.”

U svjetlu gore navedenog, Strategijom se obavezuje Evropska komisija da analizira načine na koje se ovi izazovi mogu djelotvorno riješiti, u koje spada „naglasak na rodnoj dimenziji pri pomaganju i zaštiti žrtve, nekažnjavanje žrtve za krivična djela koje je bila prisiljena počiniti, te u vezi s Direktivom Vijeća iz 2004. o boravišnim dozvolama za žrtve trgovine ljudima.”

Na kraju, Evropski sud za ljudska prava²⁵ analizirao je neke predmete koji uključuju žrtve trgovine ljudima ali koje nisu bile pravilno identificirane ili adekvatno zaštićene od strane datih država članica. Evropski sud je pojasnio da „članom 4. Evropske konvencije o ljudskim pravima nameće se obaveza državama članicama da aktivno rade na identifikaciji moguće žrtve trgovine ljudima i u tu svrhu moraju razviti pravni i administrativni okvir.”²⁶ Sud je, posebno, zapazio da „(moguće) žrtve [trgovine ljudima] trebaju podršku čak i prije formalnog ustanovljavanja krivičnog djela trgovine ljudima, u suprotnom ovo bi bilo u suprotnosti s čitavom svrhom zaštite žrtve u predmetima trgovine ljudima.”²⁷

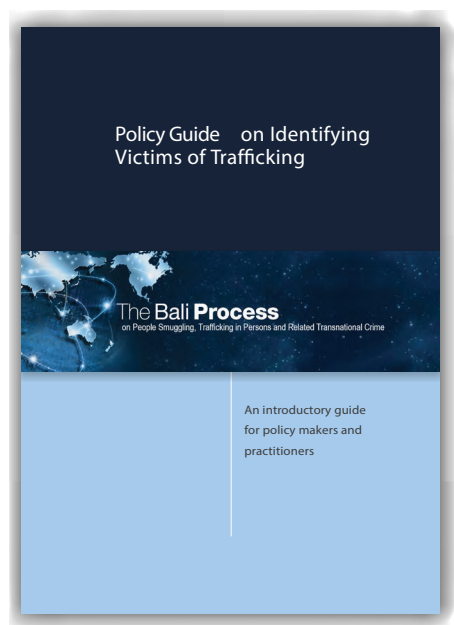
Standardi u okviru Balijskog procesa

Pokrenut 2002. godine, Balijski proces o krijumčarenju ljudi, trgovini ljudima i povezanom transnacionalnom kriminalu²⁸ je regionalni forum za dijalog o politikama rada, razmjenu informacija i praktičnu saradnju njegovih 49 država članica. Članstvo uključuje tri države članice OSCE-a (Mongolija, Turska i Sjedinjene Američke Države) i šest država Partnera za saradnju (Afganistan, Australija, Japan, Jordan, Republika Koreja i Tajland).

Regionalni ured za podršku Balijskog procesa objavio je 2015. godine dva vodiča za izradu politike rada, jedan o identifikaciji žrtava trgovine ljudima, a drugi o njihovoj zaštiti.²⁹ Izrađeni za potrebe stručnih radnika i kreatora politika rada, ovi dokumenti sadrže pregled međunarodnih i regionalnih standarda identifikacije i zaštite žrtava trgovine ljudima. Takođe opisuju i dobre prakse država članica Balijskog procesa.

U Vodiču o identifikaciji ističe se sljedeće:

„Neuspjeh u identifikaciji žrtava trgovine ljudima dovodi do njihovog daljnjeg iskorištavanja i nemogućnosti pristupa pomoći i zaštiti na koju imaju pravo i, istovremeno, sprječava vlasti u prikupljanju informacija i dokaza potrebnih za privođenje trgovaca ljudima pravdi. Identifikacija je, zato, suštinski dio procesa sprječavanja i procesuiranja ovog ozbiljnog krivičnog djela, kao i omogućavanja pomoći i zaštite žrtava ovog krivičnog djela.”

U Vodiču o identifikaciji, jasno se navodi da osnovna odgovornost za identifikaciju žrtve trgovine ljudima leži na državi članici. Ovim Vodičem potiču se države članice na primjenu niskog praga identifikacije, posebno tokom prvog kontakta prije nego što vlasti tokom vremena steknu povjerenje osobe koja je u pitanju, te se potiču da osiguraju odgovarajuću pomoć i zaštitu pretpostavljenih žrtava. Ovo se odnosi i na države članice čije su socijalne službe odgovorne za pretpostavljanje, provjeru i potvrđivanje statusa osobe kao žrtve trgovine ljudima.

U Vodiču se takođe ističe da „države članice moraju ispuniti obavezu i zaštititi žrtve neovisno o njihovom migracijskom ili nekom drugom statusu i neovisno o njihovom pristanku da sudjeluju u krivičnom postupku”, a nude se i savjeti o održivim načinima zaštite, što uključuje integraciju, dobrovoljni povratak ili reintegraciju, te se navodi sljedeće:

„Svaki povratak u državu porijekla bi, u najvećoj mjeri, trebao biti dobrovoljan i uz poštivanje prava, sigurnosti i digniteta povratnika i trebao bi uključivati pružanje adekvatne zaštite, pomoći i podrške neophodne za ostvarenje reintegracije i sprječavanja ponovne trgovine istim ljudima. U situacijama u kojima je poželjno da žrtva bude izmještena u treću državu, data država članica je dužna pomoći u sigurnom premještanju i integraciji. U slučaju bilo kakvih sigurnosnih problema, humanitarnih pitanja ili drugih rizika zbog kojih je nemoguće žrtvu vratiti, potrebno je razmotriti odobrenje privremenog ili stalnog boravka u državi destinacije”.

Principi i smjernice Organizacije američkih država (OAS)

OAS³⁰ okuplja svih 35 nezavisnih država Amerike i predstavlja politički, pravni i društveni vladin forum zapadne hemisfere. Među njegovim članovima su dvije države članice OSCE-a (Kanada i Sjedinjene Američke Države). Njegov mandat na polju trgovine ljudima temelji se na nizu rezolucija OAS-a, kao i na Drugom radnom planu borbe protiv trgovine ljudima na zapadnoj hemisferi i Akcijskom planu hemisfere na suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala.³¹

Plan rada za period 2015. – 2018. godina je referenca za usmjeravanje rada država članica i Generalnog sekretarijata OAS-a u pomaganju državama članicama u borbi protiv trgovine ljudima. Nekoliko smjernica sadržanih u Poglavlju V ovog dokumenta služe kao temelj za primjenu principa bezuvjetne zaštite i pomoći. Smjernice br. 51., 51., 58. i 59. glase:

“Podržati osiguranje prikladnog hitnog, privremenog i dugotrajnog smještaja žrtvama trgovine ljudima, uzimajući u obzir njihovu rodnu pripadnost, starosnu dob i druge relevantne faktore ili, po potrebi, proširiti obim i broj postojećih.

Usvojiti politike rada i programe zaštite žrtava trgovine ljudima, uz poštovanje njihovih ljudskih prava, rodne pripadnosti, starosne dobi, zdravstvenog stanja i drugih faktora, te uzeti u obzir potrebe koje iskazuju preživjele žrtve.

Donijeti politike rada kojima se osigurava da žrtve trgovine ljudima s neregularnim migracijskim statusom imaju pristup istoj zaštiti kao i žrtve koje su državljani, te da imaju dozvolu ostanka na teritoriji bilo privremeno ili trajno, ovisno o situaciji.

Podržati usvajanje zakona i postupaka kojima se sprječava sudska deportacija ili pokretanje migracijskih procedura protiv žrtava trgovine ljudima, neovisno o njihovoj saradnji s policijskim vlastima ili učešću u sudskim postupcima protiv trgovaca ljudima.”

Zaključak

Kako je ilustrovano u ranijem tekstu, postoji snažna potreba za pravnim i političkim osnovama u državama članicama za uvođenje „socijalnog puta” identifikacije kojim se garantuje pomoć neovisno o učešću žrtve trgovine ljudima u krivičnom postupku. Ovakvim postupcima identifikacije osiguralo bi se poštivanje prava žrtve te jednak tretman svih žrtava neovisno o njihovom porijeklu, i služio bi kao radni okvir za donošenje i primjenu održivih rješenja zaštite žrtava. Poglavlja koja slijede nude argumente i konkretne primjere u prilog modelu „socijalnog puta”.

3

Prednosti „socijalnog puta” identifikacije

U ovom poglavlju nudi se objašnjenje za neke od ključnih razloga zašto je „socijalni put” daleko bolji od identifikacijskih postupaka koji se oslanjaju na krivičnopravne sisteme (i aktere krivično pravnih sistema) za identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

Njegove prednosti su:

- 1.** Osiguranje identifikacije kao puta ka srednjoročnoj i dugoročnoj pomoći neovisno o učešću žrtve u krivičnom postupku;
- 2.** Pružanje zaštite bez izlaganja žrtve rizicima od odmazde;
- 3.** Snižavanje praga dokazivanja s onog potrebnog za dokazivanje krivičnog djela u odnosu na informacije potrebne za pokretanje procesa zaštite i pomoći;
- 4.** Stalna podrška žrtvama nakon povratka u državu porijekla ili uobičajenog boravišta;
- 5.** Povjeravanje konačne identifikacije sistemima socijalne zaštite država članica time gradeći povjerenje žrtava, što vodi ka daljnjim identifikacijama;
- 6.** Stvaranje uvjeta za veći broj krivičnih gonjenja.

Osiguranje identifikacije kao puta ka srednjoročnoj i dugoročnoj pomoći neovisno o učešću žrtve u krivičnom postupku

Izveštaj o istraživanju OSR/CTHB-a iz 2021. godine otkrio je porast u broju zakonskih odredbi ili politika rada koje omogućuju žrtvi da dobije pomoć bez ili prije formalnog utvrđivanja statusa (89 posto ispitanika).³² Ovo ukazuje na to da u većini država članica relevantne vlasti sada mogu izvršiti barem privremenu identifikaciju žrtava trgovine ljudima i odgovoriti na njihove najhitnije potrebe dok žrtve ulaze u kratak „period razmišljanja” kako bi se počele oporavljati i razmotriti saradnju s policijom.

Međutim, ovakva trenutna pomoć je samo prvi korak ka žrtvinom potpunom oporavku. U mnogim slučajevima, na kraju perioda razmišljanja žrtvi još uvijek ostaje izbor: ili će sarađivati s policijom i svjedočiti ili će biti vraćena u državu porijekla ili uobičajenog boravišta. To, ustvari, znači da nastavak pružanja pomoći i zaštite (barem u državi odredišta ili identifikacije, a posebno za strane žrtve trgovine) može i dalje potpuno ovisiti o formalnom učešću žrtve u krivičnom postupku.³³ Pored toga, ako se krivični postupak ne okonča uspješnom krivičnom osudom u predmetu trgovine ljudima, to može dovesti do lišavanja pretpostavljene žrtve njenog formalnog statusa i do njenog vraćanja u situaciju ili okolnosti u kojima je u prvom redu i postala podložna iskorištavanju.

Primjena modela „socijalnog puta” identifikacije time ima snažne implikacije po srednjoročnu i dugoročnu pomoć. Razdvajanjem pružanja pomoći od krivičnog postupka mogu se eliminirati takve situacije te zaštićenost svjedoka učiniti istinski bezuvjetnom. Pored toga, odvajanje formalnog priznavanja žrtve trgovine ljudima od krivičnog postupka omogućuje državama članicama da u potpunosti provedu sve oblike trajne zaštite, u koje spada integracija i premještanje u treću državu. Time se povećava povjerenje žrtve u sisteme zaštite država članica i znatno se smanjuje rizik od ponovne trgovine istom osobom ili od njene ponovne viktimizacije.

Pružanje zaštite bez izlaganja žrtve rizicima odmazde

Žrtve trgovine ljudima mogu se suočiti s velikim rizicima odmazde ako prijave svoj status žrtve, tj. viktimizaciju ili ako sarađuju s policijom. Strah od takvih represalija može obeshrabriti žrtve da se prijave, čime dovode u pitanje njihovu identifikaciju kao žrtve i pristup pomoći koja bi uslijedila. Iako je svijest javnosti o razmjerama ovakvih rizika bila veoma niska kod tužilaca i drugih policijskih vlasti u vrijeme kada je usvojen Protokol UN-a o trgovini ljudima, 2000. godine, uskoro je postalo jasno da žrtve trgovine ljudima koje se ne osjećaju sigurno i zaštićeno često ne žele rizikovati i pružiti informacije policijskim istražiteljima ili tužiocima.

U Vodećim principima OSCE-a/ODIHR-a o ljudskim pravima u vraćanju žrtava trgovine ljudima opisane su neke situacije u kojima može doći do pomenutih represalija, naprimjer:

„...ako su članovi porodice, prijatelji ili saradnici u državi porijekla kontaktirani i upućene su im prijetnje od strane (saradnika) trgovaca ljudima ili mreže trgovine ljudima, imajte na umu da, iako u određenim slučajevima država porijekla vrši procjenu rizika, u slučajevima kada se radi o osobama bez državljanstva, mjesto uobičajenog boravka treba biti odgovorno za procjenu rizika. U nekim slučajevima, prema Dablinskoj uredbi, naprimjer, osoba može biti vraćena u tranzitnu državu. Zatim, naprimjer, ako su samoj žrtvi upućene prijetnje tokom njenog boravka u državi destinacije ili tokom pravnog postupka. Takođe, naprimjer, ako je mjesto boravka žrtve trgovine ljudima ili članova njene porodice poznato trgovcima ljudima, njihovim saradnicima ili mreži trgovine ljudima, te ako je trgovac ljudima dio društvenog kruga u kojem se kreće žrtva trgovine u državi svog porijekla.”³⁴

Uvođenjem modela „socijalnog puta”, identifikacija i (zaštita koja slijedi) postaje moguća bez izlaganja žrtve rizicima koji mogu nastati kada žrtva svjedoči protiv trgovaca ljudima. Ako žrtve mogu dobiti pristup kriznom savjetovanju, tajnom smještaju ili drugim uslugama bez problematičnog prvog koraka prijavljivanja policiji, to im može pružiti veću sigurnost i samopouzdanje. Ako su takve usluge uvjetovane saradnjom, prestrašena žrtva može odustati od tog prvog koraka.

Snižavanje dokaznog praga potrebnog za kategorizaciju žrtve kao „žrtve krivičnog djela”

Kada je identifikacija i pomoć povezana s krivičnim postupkom, posebno s postojanjem održivih dokaza za istragu ili krivično gonjenje, svaki nedostatak u tom krivičnom postupku može značiti da žrtva neće biti u konačnici identificirana ili da može izgubiti pristup pomoći.

Model „socijalnog puta” omogućuje državi članici da identifikuje pojedince koji su zlostavljani dok su bili žrtve trgovine ljudima te da ispuni međunarodne obaveze i zaštititi te osobe čak i kada dokazi nisu dovoljni za pokretanje krivičnog postupka, zato što je količina dokaza potrebna za utvrđivanje viktimizacije osobe značajno manja od standardne količine dokaza potrebne za presudu onih koji su odgovorni za takvo zlostavljanje. Općenito, standard dokazivanja koji se smatra podobnim pri razmatranju da li je prekršeno ljudsko pravo jeste „dokaz vjerovatnosti”. Ovo je niži standard od onog koji je potreban da nekome bude presuđeno za počinjeno krivično djelo, a to je, u sistemima običajnog prava, „dokaz van svake razumne sumnje.”³⁵

Stalna podrška žrtvama nakon povratka u državu porijekla ili uobičajenog boravišta

Kada žrtve trgovine ljudima napuste državu članicu u kojoj su bile iskorištavane ili identifikovane kao žrtve i vrate se u državu porijekla ili uobičajenog boravišta, u toj državi je tada potrebno pokrenuti postupak priznavanja njihovih posebnih prava i potreba kao žrtava trgovine ljudima.³⁶ Okolnosti koje se tiču povratka mogu varirati. Nekim žrtvama pomoć pružaju vladine ili nevladine organizacije. Međutim, neke žrtve žele izbjeći bilo kakav kontakt s policijom ili osobama koje se smatraju „policijskim službenicima” iz straha od odmazde.³⁷ Neke žrtve koje su formalno identifikovane kao žrtve trgovine ljudima u inostranstvu preferiraju da vlasti u njihovoj državi ne budu o tome obaviještene. Međutim, možda kasnije mogu željeti ili im može biti potrebna pomoć u potpunom oporavku. U takvim okolnostima može biti primjereno i korisno pokrenuti postupak identifikacije bez učešća predstavnika krivičnog pravnog sistema.

Na primjer, žrtve koje su se dobrovoljno vratile u svoju domovinu trebale bi moći potražiti odgovarajuću pomoć kako bi se oporavile od onoga što su doživjele. Dok neke žrtve možda žele policijskim službenicima u svojoj državi dati informacije o osobama u svojoj državi o saučesnicima u njihovom postajanju žrtvom trgovine ljudima, druge možda ne žele imati takav kontakt. Kako se ističe u *Vodećim principima o ljudskim pravima u vraćanju žrtava trgovine ljudima*: „Kod žrtava trgovine ljudima kojima se pruži pomoć nakon povratka u svrhu njihove dobrobiti i djelotvorne reintegracije mnogo

Daljnje identifikacije mogu pomoći u građenju jačih predmeta i povećanju broja krivičnih gonjenja

je manja vjerovatnoća da će ponovo postati predmetom ponovne trgovine ljudima. Takođe mogu, ovisno o prirodi i kvalitetu podrške koju prime, biti manje podložne zastrašivanju, odmazdi, društveno izolaciji i stigmatizaciji.”³⁸

„Socijalni put” identifikacije i pomoći u rješavanju ovih problema jeste da se zadovolje potrebe svih žrtava, ne samo onih koje su spremne na saradnju u krivičnom postupku.

Povjeravanje konačne identifikacije sistemima socijalne zaštite država članica, što gradi povjerenje žrtava i vodi ka daljnjim identifikacijama

Sistemi socijalne zaštite imaju za cilj pomoći ugroženim kategorijama stanovništva. U sklopu ovih sistema „treba poštivati i podržavati principe nediskriminacije, rodne ravnopravnosti i ispunjenja posebnih potreba, zatim socijalne inkluzije (obuhvatajući i osobe u neformalnoj ekonomiji) te ljudska prava i ljudsko dostojanstvo.”³⁹

Prema Izvještaju o istraživanju OSR/CTHB-a iz 2021. godine, službe za socijalnu zaštitu u 31. državi članici OSCE-a u mogućnosti su identifikovati pretpostavljene žrtve trgovine ljudima i uputiti ih u službe za podršku. Međutim, u samo dvije države članice ove službe imaju ovlasti da formalno prepoznaju žrtve trgovine ljudima.⁴⁰

Ovi podaci pokazuju da su radnici u službama socijalne zaštite često u prvim redovima u pružanju pomoći žrtvama i predstavljaju prvu tačku kontakta za žrtve, gdje ne samo da ih inicijalno identifikuju nego i često sami vode slučaj i nadziru ukupnu primjenu plana pomoći. Angažmanom na pružanju pomoći žrtvama u veoma ranoj fazi, socijalni radnici su u povoljnom položaju da uspostave povjerenje i pomognu žrtvama da se otvore i progovore o okolnostima u kojima su iskorištavane. Ipak, u mnogim državama članicama OSCE-a ove službe nisu u poziciji da donose odluke o srednjoročnoj i dugoročnoj pomoći žrtvama. „Socijalnim putem” cilj je riješiti ove probleme.

Model „socijalnog puta” daje pravnu osnovu za značajan i direktan angažman kojim se žrtve tretiraju prvenstveno kao nosioci prava, a ne samo kao izvor informacija u krivičnom postupku. Pored toga, ovakav pristup nudi mogućnost žrtvama da steknu povjerenje u sistem zaštite, što u konačnici vodi ka većem stepenu identifikacije i poštivanju prava žrtava. Povjeravanje konačne identifikacije žrtava trgovine ljudima službama socijalne zaštite može ovu mogućnost pretvoriti u realnost.

Jedan od argumenata za sistem identifikacije utemeljen na krivičnom pravosuđu je da uvjetovanje pomoći saradnjom može biti poticaj za saradnju, što vodi do većeg broja krivičnih gonjenja. U stvarnosti, međutim, ovakva vrsta prisile da bi žrtve dobile pomoć može imati suprotan efekat. Može obeshrabrili žrtve time što im se pomoć ne nudi odmah, zbog čega nerado sarađuju i izbjegavaju krivičnopravni sistem općenito.

Primjenom modela „socijalnog puta” identifikacije mogu se ukloniti ove tenzije jer je fokus prvenstveno na pružanju podrške žrtvi i ispunjenju njenih potreba, čime se stiče povjerenje žrtve i čime one postaju spremne na saradnju s krivičnopravnim sistemom. Države koje primjenjuju sistem „socijalnog puta” identifikacije dosljedno uspijevaju identifikirati mnogo više žrtava trgovine ljudima. Ovakva vrsta identifikacije kroz pružanje adekvatne podrške žrtvama može, potencijalno, dovesti do pokretanja krivičnih istraga koje se u suprotnom ne bi desile.

Ovaj pristup „socijalnog puta” ne stvara nikakve prepreke policiji u vršenju primarnih dužnosti kada je u pitanju krivična istraga. Takođe nije prepreka ni radnicima socijalnih službi u dostavi informacija istražiteljima i tužiocima o okolnostima datog krivičnog djela trgovine ljudima. Ovo se može obaviti bez otkrivanja ličnih podataka formalno ustanovljene žrtve ako žrtva ne želi sudjelovati u krivičnom postupku. Takođe ne isključuje ni mogućnost saradnje žrtve u kasnijoj fazi nakon što ponovo stekne kontrolu nad svojim životom.

Ukratko, snižavanjem praga potrebnog žrtvama za pristup dugoročnoj državnoj pomoći, „socijalni put” identifikacije ne samo da može povećati broj identifikiranih žrtava, već može povećati i broj krivičnih gonjenja.

Zaključak

Kao što se može vidjeti iz gore navedenog, „socijalni put” identifikacije žrtava trgovine ljudima je sredstvo uspostave mreže zaštite koja državama članicama omogućava da u potpunosti zauzmu pristup usmjeren na žrtvu i zasnovan na poštivanju ljudskih prava te da osiguraju dugoročnu pomoć svim žrtvama bez diskriminacije. Njime se žrtva trgovine ljudima oslobađa tereta dokazivanja koji je često obuhvaćen krivičnim postupkom, te se garantuje zaštita žrtve neovisno o ishodu tog postupka. Naredno poglavlje govori o postupcima identifikacije žrtava u državama članicama OSCE-a, kojima je, u različitoj mjeri, ugrađen model „socijalnog puta”.

4

Nove prakse u državama članicama OSCE-a

Izvjestan broj država članica OSCE-a uveo je postupke identifikacije i zaštite žrtava trgovine ljudima koji obuhvataju elemente „socijalnog puta”. U ovom poglavlju opisano je iskustvo četiriju država članica OSCE-a, koje drugim državama članicama može ponuditi neke smjernice i naučene lekcije.

Grčka

Grčka je relativno nedavno razvila okvir za identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Nakon što je usvojila „Zakon o prevenciji i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima i druge odredbe” (L.4198/2031), donesena je Zajednička ministarska odluka br. 30840/2016, 2016. godine, kojom je osigurana osnova za uspostavu mehanizma organizacije i koordinacije identifikacije žrtava trgovine ljudima te njihovo upućivanje u odgovarajuće službe, poznatog kao Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς (EMA). Ovim mehanizmom upravlja Državni centar za socijalnu solidarnost (EKKA),⁴¹ služba pri Ministarstvu rada, socijalnog osiguranja i socijalne solidarnosti, a čiji rad koordinira grčki državni izvjestilac o trgovini ljudima, sa sjedištem u Ministarstvu vanjskih poslova.

Prije pomenute Odluke, formalna identifikacija žrtava trgovine ljudima u potpunosti je bila odgovornost javnog tužioca. GRETA prethodni proces opisuje na sljedeći način:

„Ured javnog tužioca je jedino tijelo nadležno za dodjelu statusa žrtve (tzv. „čin identifikacije”) na temelju dokumenata koje šalje policija, a koji uključuju izjavu (žalbu) pretpostavljene žrtve. Javni tužilac takode može dodijeliti status žrtve osobi koja ne surađuje s policijskim vlastima.”⁴²

Primjena novoosnovanog EMA sistema temelji se na četiri principa rada:

1. Državno rukovodstvo;
2. Uključenost civilnog društva;
3. Pristup usmjeren na žrtvu i njena ljudska prava;
4. Interdisciplinarni i međusektorski pristup.

Kako bi se ponudile praktične smjernice za primjenu EMA-e, posebna radna grupa sastavljena od predstavnika vladinih institucija te nevladinih i međunarodnih organizacija izradila je standardne radne postupke (SOP) za ključne faze zaštite žrtava trgovine ljudima, a to su:

1. identifikacija (pretpostavljene žrtve) i njeno početno upućivanje u EMA-u;
2. imenovanje „referentne osobe” (tj. voditelja slučaja u sklopu EMA-e);
3. zaštita prvog nivoa;
4. društvena integracija;
5. dobrovoljna repatrijacija ili premještanje u treću državu.

U SOP-u su opisana dva alternativna postupka formalnog priznavanja žrtve trgovine ljudima. Jedan se primjenjuje na žrtve koje surađuju u krivičnom postupku, a drugi na one koje ne surađuju. Priručnik⁴³ EMA-e pruža opsežno opravdanje za ovakav pravni pristup. U njemu se posebno ističe sljedeće:

„Žrtva se tretira kao subjekt koji ima prava, a ne kao alat ili sredstvo za borbu protiv kriminala. Obaveza sudjelovanja žrtve u krivičnom postupku ugrožava njen posebno ranjiv položaj, u suprotnosti je s njenom voljom i podrazumijeva njenu ponovnu viktimizaciju kroz prisiljavanje da pruži informacije, iako ključne, potrebne za krivično gonjenje počinitelja.”

U Priručniku se dalje naglašava:

„... ne može se isključiti mogućnost da će žrtva trgovine ljudima, koja je priznata kao takva bez suradnje u krivičnom postupku, u kasnijoj fazi pružiti informacije policiji jer će se osjećati sigurno i osnaženo, s ciljem procesuiranja počinitelja.”⁴⁴

Ako pretpostavljena žrtva odluči da surađuje s pravosuđem, njeni predmetni spisi dostavljaju se nadležnom tužiocu prvostepenog suda koji je ovlašten da izda akt (nalog) kojim se ta žrtva priznaje kao žrtva trgovine ljudima. Ako krivični postupak nije pokrenut (naprimjer, zbog toga što se smatra da nema dovoljno dokaza), nalog se još uvijek može izdati na temelju pisanog mišljenja koje pripremaju dvije stručne osobe izvan krivičnog pravnog sistema. Ovi stručnjaci mogu biti socijalni radnici ili psiholozi koji rade u Službi za zaštitu i pomoć, Službi za prvi kontakt,⁴⁵ specijaliziranoj NVO, IOM-u, ili drugim specijaliziranim službama koje država priznaje.

Za pretpostavljene žrtve trgovine ljudima koje ne žele surađivati s pravosuđem takode se može izdati akt o priznanju njihovog statusa na temelju pisanog mišljenja dvaju stručnjaka iz socijalne službe, slično kao u slučaju kad nije pokrenut krivični postupak. Međutim, konačna odluka o izdavanju tog akta je još uvijek na nadležnom tužiocu.

U tom kontekstu, 2021. godine, od 156 početno identificiranih i referiranih pretpostavljenih žrtava, službeni status žrtve dobilo je sedam žrtava (četiri u 2020.), pri čemu je jedna žrtva bila u postupku dobivanja statusa (šest u 2020.), a 40 ih je čekalo početak postupka.⁴⁶ Po prvi put, u 2020. godini jednoj žrtvi dodijeljen je zvanični status isključivo temeljem preporuka radnika iz socijalne službe. Jedan od razloga zašto se ove preporuke ne uvažavaju češće ili ne vode do dodjele zvaničnog statusa može biti što konačnu odluku još donosi nadležni tužilac. U Dijelu 3 ovog izvještaja dato je obrazloženje za korištenje manjeg praga dokazivanja u pogledu priznavanja žrtava trgovine ljudima u usporedbi s priznavanjem žrtava krivičnog djela, te je objašnjeno da pravo žrtava trgovine ljudima na pomoć ne bi smjelo biti ugroženo nivoom dokaza koji zahtijeva krivično pravo. Početak primjene ovog principa u praksi u Grčkoj zahtijeva daljnju senzibilizaciju i širenje svijesti u redovima tužilaštva.

Italija

Tokom 90-ih godina 20. vijeka došlo je do značajnog porasta neregularne imigracije. Novopridošlice su uključivale veliki broj žena iz Albanije i iz savezne države Edo u Nigeriji, koje su eksploatisali svodnici i trgovci ljudima koji ih iskorištavali u prostituciji. Italijanskim Zakonom o imigraciji iz 1998. godine (Zakon br. 286/98) je uvedena inovativna odredba nazvana „dozvola za boravak na osnovu socijalne zaštite” za strane državljane koji su bili izloženi nasilju ili eksploataciji u uslovima u kojima je postojala zabrinutost za njihovu ličnu sigurnost.⁴⁷ Takve dozvole su bile dostupne i stranim žrtvama trgovine ljudima koje su pristale da sarađuju sa policijskim službenicima („pravosudni put”) i žrtvama koje nisu željele da pruže dokaze policijskim službenicima ili da svjedoče na sudu („socijalni put”). Te odredbe su sadržane u članu 18. Zakona o imigraciji iz 1998. godine, te su se stoga te dozvole nazivale „dozvole za boravak po članu 18”.

Komentarišući razloge za postojanje opcije „socijalnog puta”, u jednoj publikaciji iz 2010. godine je dato sljedeće zapažanje:

„Postoje mnogi razlozi za taj socijalni put (npr. žrtve trgovine ljudima možda nemaju relevantne informacije ili su kriminalci već procesuirani), ali je najrelevantniji taj da su, na početku, ljudi koji su prošli kroz teško iskustvo trgovine ljudima, previše uplašeni za svoju sigurnost i sigurnost svojih rođaka da bi podnijeli tužbu. Prema iskustvima Italije, mnoge žrtve trgovine ljudima, nakon što su njihove sumnje otklonjene i nakon što su stekle novo povjerenje u institucije, su odlučile da podnesu tužbu protiv trgovaca ljudima i/ili onih koji su ih eksploatisali. To se dešava zbog toga što se žrtvama trgovine ljudima pruža zaštita bez obzira na to da li odmah pristanu na saradnju sa policijskim tijelima.”⁴⁸

U početku se očekivalo da će korist od člana 18. imati uglavnom žene žrtve trgovine ljudima u svrhu eksploatacije u prostituciji. Međutim, 2007. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova je objavilo cirkularno pismo (od 4. avgusta 2007. godine) kojim se proširuje primjena odredaba člana 18. na slučajeve radne eksploatacije.

Postojala su, i još uvijek postoje, dva načina za dobijanje dozvole za boravak po članu 18. Prva opcija uključuje pružanje dokaza protiv osumnjičenog trgovca ljudima („pravosudni put”). U takvim slučajevima je na tužiocu da odluči o tome da li treba izdati tu dozvolu ili ne. Druga opcija („socijalni put”) uključuje izjavu ili specijalizovane NVO akreditovane u tu svrhu ili lokalne socijalne službe, datu vlastima, koja sadrži dokaze o zlostavljanju i eksploataciji prijavitelja (*Questuri*, tj. lokalnoj policijskoj stanici, u kojoj se takođe mogu nalaziti imigracijski službenici). Izjavu moraju pratiti detalji o

programu socijalne pomoći i integracije na koji je prijavitelj pristao. Na osnovu te izjave, *Questura* je odgovorna za prosljeđivanje informacija lokalnom tužiocu o navodnim krivičnim djelima koje je pomenuo prijavitelj, a tužilac je odgovoran za potvrđivanje da bi ti navodi, ako su tačni, zaista doveli prijavitelja u opasnost i stoga opravdali izdavanje dozvole za boravak po članu 18. U takvim okolnostima, policijski službenici bi mogli potencijalno otvoriti istragu o navodnom slučaju trgovine ljudima na osnovu informacija koje im je pružila pretpostavljena žrtva trgovine ljudima kroz korištenje „socijalnog puta”, bez potrebe da žrtva bude u direktnom kontaktu sa policijskim službenicima. U nekim okolnostima su takve žrtve pozvane na sud da pruže dokaze na prethodnom saslušanju, poznatom pod nazivom *‘incidente probatorio’*.

Glavni uslovi u svim predmetima su bili sljedeći: da osoba kojoj je dodijeljena dozvola za boravak po članu 18. ne smije obnoviti kontakt sa trgovcima ljudima i da mora učestvovati u „programu” socijalne pomoći i integracije koji vodi socijalna služba ili specijalizovana NVO.

Dozvola za boravak po članu 18. je omogućavala osobi ostanak u Italiji šest mjeseci, a mogla je biti obnovljena na dodatnih godinu dana. Tokom perioda od ukupno 18 mjeseci, osoba je imala pravo na isplatu socijalne pomoći ili pristup obrazovanju i mogla se prijaviti na biro za zapošljavanje i tražiti posao. Nakon 18 mjeseci, osoba se mogla prijaviti za stalniju dozvolu boravka, bilo za rad ili nastavak obrazovanja. Organizacije koje pružaju podršku osobama kojima je dodijeljena dozvola za boravak po članu 18. su dobile javna finansijska sredstva od Odjela za jednake mogućnosti Italije po javnom pozivu za dostavljanje prijedloga za projekte pomoći žrtvama trgovine ljudima. Novi pozivi se objavljuju približno jednom godišnje. NVO koje se prijavljuju za finansiranje su morale da uključe lokalnu vlast kao partnera na projektu.

Kada je Italija usvojila novi zakon o borbi protiv trgovine ljudima 2003. godine, uvela je dodatnu, kratkoročnu opciju „socijalnog puta” u okviru člana 13. Još jednom je to bio program podrške pretpostavljenim žrtvama trgovine ljudima, koji su provodile NVO i socijalne službe uz odobrenje lokalne *Questure*. Njime je omogućeno da osobe koje su tvrdile da su žrtve trgovine ljudima iskoriste tromjesečni program podrške koji se mogao obnoviti jednom na dodatna tri mjeseca. Šest mjeseci su imale pristup stanovanju, socijalnoj pomoći i zdravlju. Po isteku šest mjeseci, mogle su tražiti dodatnu pomoć prijavljujući se za dozvole za boravak po članu 18.

Između 2000. godine i 2012. godine su se i javne institucije i organizacije civilnog društva pozvale na proceduru po članu 18. da bi pomogle 65.000 ljudi, od kojih je 21.378 dobilo dozvole za boravak, po podacima dostupnim 2013. godine.⁴⁹ Tokom tog perioda, NVO i lokalna policija su izradili metode identifikacije jer nije postojao ni skup indikatora dogovoren na državnom nivou ni Nacionalni referalni mehanizam. Na lokalnom nivou, različiti akteri (policija, tužioci, socijalne službe i NVO) su mogli potpisati memorandume o razumijevanju (da bi ozvaničili saradnju) i izraditi svoje liste indikatora.

Međutim, u vrijeme kada je 2013. godine u posjeti Italiji bila OSCE-ova specijalna predstavnik i koordinatorica za borbu protiv trgovine ljudima, izvještaji su govorili da je sistem u raspadu. Prema akterima iz civilnog društva, opcija omogućavanja da pretpostavljene žrtve trgovine ljudima budu identifikovane od strane NVO u skladu sa članom 18. nije bila djelotvorno provedena: „dodjela dozvole za boravak je *de facto* uslovljena saradnjom žrtve u krivičnom postupku”, konstatovala je OSCE-ova specijalna predstavnik.⁵⁰

Tokom proteklih osam godina, Italija je pokrenula niz reformi za poboljšanje identifikacije i korištenje skupa indikatora dogovorenog na državnom nivou. Vlada je 2016. godine objavila *Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima i teške eksploatacije*.⁵¹ Jedan aneks u toj publikaciji sadrži „Smjernice za definisanje mehanizma za brzu identifikaciju žrtava trgovine ljudima i teške eksploatacije”, a u drugom aneksu se navodi skup „Smjernica za brzu identifikaciju”.⁵² Iako su zadržale identifikacionu proceduru koja se razlikuje od procedura krivičnog pravosuđa, tim reformama je uveden proces identifikacije u dvije faze: „preliminarna identifikacija” i „formalna identifikacija”. Prva faza je zasnovana na preliminarnoj provjeri postojanja indikatora da li je neka osoba bila žrtva trgovine ljudima, te na odgovoru na njene hitne potrebe, dok formalna identifikacija uključuje razgovor i procjenu pruženih informacija.

Kao rezultat dramatičnog porasta broja migranata koji su u Italiju došli iz Libije i drugih država, italijanske vlasti su dale prioritet izradi procedura u lukama. Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2017. godine, zajedno sa UNHCR-om, izradilo i objavilo *Smjernice za teritorijalne komisije za priznavanje međunarodne zaštite* (takođe poznate na engleskom jeziku kao *Smjernice za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među osobama koje se prijavljuju za međunarodnu zaštitu i referalne procedure*), koje su ažurirane u januaru 2021. godine.⁵³ Glavna odgovornost italijanskih Teritorijalnih komisija je da razmatraju zahtjeve za azil, ne identifikujući konkretno žrtve trgovine ljudima. Namjera ovih smjernica je pružanje Teritorijalnim komisijama savjeta i stručnog znanja neophodnog za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među ostalim tražiocima azila. U publikaciji koju je 2021. godine objavila GRETA dat je sljedeći sažetak smjernica:

„Smjernice sadrže Standardne operativne procedure (SOP) sa dijagramima, indikatorima i praktičnim sugestijama o tome kako obavljati razgovore, plus listu specijalizovanih NVO-a za borbu protiv trgovine ljudima. Kada Teritorijalne komisije za priznavanje međunarodne zaštite otkriju indikatore trgovine ljudima tokom razgovora za azil, službenik zadužen za taj predmet preliminarno identifikuje osobu kao žrtvu trgovine ljudima i uputi je u specijalizovanu NVO za borbu protiv trgovine ljudima koja obavlja formalnu identifikaciju. U toku trajanja procesa identifikacije, uz pristanak te osobe, suspenduje se razmatranje zahtjeva za azil da bi se ostavilo vremena za uspostavljanje povjerenja i omogućilo osobi da razmisli (što, u skladu sa Smjernicama, odgovara periodu oporavka i razmišljanja). Preporučeni maksimalni period suspenzije procedure azila je četiri mjeseca. Nakon obavljanja razgovora sa pretpostavljenim žrtvama, NVO šalje izvještaj Teritorijalnoj komisiji sa informacijom koja će joj pomoći u nastavku razmatranja zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Dvije procedure zaštite se mogu nastaviti paralelno, tj. osoba koja je identifikovana i kojoj je pružena pomoć kao žrtvi trgovine ljudima može dobiti međunarodnu zaštitu. Smjernice su dovele do većeg broja identifikovanih žrtava trgovine ljudima među tražiocima azila ...”⁵⁴

Ta nova procedura se i dalje oslanja na „socijalni put”, uključujući specijalizovanu NVO za borbu protiv trgovine ljudima u proces identifikacije, iako je taj put sada integrisan u skup širih procedura za razmatranje prijave za međunarodnu zaštitu (prijava za azil i priznavanje statusa izbjeglice). Kada navode moguće indikatore trgovine ljudima na koje Teritorijalna komisija treba obratiti pažnju, Smjernice naglašavaju da se lista indikatora ne treba koristiti rigidno kao obavezujuća od početka do kraja. Umjesto toga, indikatori predstavljaju „skup indikativnih parametara”: „Da bi bilo razumno pretpostaviti da je osoba koja traži međunarodnu zaštitu žrtva trgovine ljudima, nije neophodno da se pojave svi ti indikatori, već Komisija može zapravo prepoznati samo nekolicinu.”⁵⁵

Prema nedavnom izvještaju Ministarstva vanjskih poslova SAD-a o trgovini ljudima iz 2021. godine, Vlada Italije je identifikovala 463 žrtve trgovine ljudima, od kojih je 16 bilo eksploatisano u inostranstvu ili u tranzitu ka Italiji. Sve identifikovane žrtve su bile strani državljani i migranti bez dokumenata. „Zakon je omogućio svim žrtvama trgovine ljudima da u početnih tri do šest mjeseci primaju vladinu pomoć. Nakon početne pomoći, strane žrtve su imale pravo na dobijanje privremenih dozvola za boravak i rad, te im je bio otvoren put ka stalnom boravku. Pored toga, strane žrtve su imale pravo na šest mjeseci beneficija za smještaj, obnovljivih na dodatnih šest mjeseci samo u slučaju da se žrtva zaposlila ili upisala na program obuke.”⁵⁶

Srbija

Vlada Srbije je uspostavila Agenciju za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima relativno rano – 2004. godine – u okviru Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja. Agencija je bila odgovorna za identifikovanje žrtava trgovine ljudima do 2012. godine, kada ju je u toj ulozi naslijedio Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima. U skladu sa članom 9. Statuta Centra, on je uspostavljen sa ciljem da:

„... vrši procjenu stanja, potreba, snaga i rizika žrtava trgovine ljudima i na osnovu pokazatelja koji ukazuju da je lice žrtva, identifikaciju, u skladu sa zakonskim ovlaštenjima u domenu registrovane djelatnosti, s ciljem obezbjeđenja odgovarajuće pomoći i podrške, kao i procjenu i drugih značajnih osoba u njihovom okruženju.”

U stvari, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je uspostavljen konkretno da bi razdvojio identifikaciju žrtava trgovine ljudima, te njihovu zaštitu i pomoć koja slijedi nakon identifikacije, od sistema krivičnog pravosuđa. Centar, kao i Agencija koja mu je prethodila, je dio Ministarstva za rad, zapošljavanje i socijalna pitanja. Identifikacija žrtava je stoga zasnovana na onome što GRETA opisuje kao „pristup zasnovan na socijalnoj zaštiti”.⁵⁷

Iako i državne agencije i NVO mogu upućivati pretpostavljene žrtve Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima i pružiti mu informacije koje su dobile od pretpostavljene žrtve ili o njoj, državne agencije i NVO ne igraju nikakvu zvaničnu ulogu u identifikaciji žrtve. U izvještaju jedne NVO iz 2016. godine je konstatovano sljedeće:

„Sistem identifikacije žrtava trgovine ljudima u Srbiji je takav da status žrtve nije povezan sa krivičnom istragom ili krivičnim gonjenjem trgovaca, niti sa ishodom sudskog postupka. Žrtve se tretiraju kao osobe koje imaju socijalnu potrebu i na njih se stoga primjenjuju odredbe Zakona o socijalnoj zaštiti i relevantnih podzakonskih akata, a ne Krivični zakon. Stoga Centar identifikuje mnogo veći broj žrtava trgovine ljudima nego što je broj tzv. „oštećenih” u krivičnim prijavama za ovo djelo koje podnese policija”⁵⁸

Prema dostupnim informacijama, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je dogovorio skup državnih indikatora za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima 2015. godine, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM), Ministarstvom prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja, tužilaštvima i specijalizovanim NVO. Postoje četiri skupa indikatora, po jedan za policiju i prosvjetu, a dva za stručne radnike u oblasti socijalne zaštite (jedan za odrasle žrtve, a drugi za djecu koja su žrtve). Prema izvještajima koje je objavila GRETA, do danas je uspostavljeno 17 lokalnih multidisciplinarnih timova (poznatijih kao „mreže”) za identifikaciju žrtava i njihovo upućivanje ka Centru.⁵⁹

Standardne operativne procedure (SOP) za identifikaciju žrtava trgovine ljudima su objavljene 2018. godine. Njima se potvrđuju procedure koje koristi i uloga koju igra Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima.⁶⁰

U dijelu koji se odnosi na preliminarnu identifikaciju i upućivanje pretpostavljenih žrtava, u SOP-u se konkretno navodi jedanaest kategorija organizacija (uključujući obične građane) koje imaju pravo da izvrše preliminarnu identifikaciju žrtve trgovine ljudima i da je upute ka Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima.⁶¹ Naročita važnost se pridaje sljedećim timovima koji djeluju na lokalnom nivou:

- Lokalni timovi za borbu protiv trgovine ljudima;
- Lokalni savjeti za migracije;
- Lokalni savjeti za bezbjednost;
- Lokalni mehanizam za sprečavanje nasilja u porodici;
- Lokalni mehanizmi u obrazovnim ustanovama;
- Lokalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost;
- Lokalni mehanizmi za socijalno uključivanje Roma i Romkinja, kao i
- drugi lokalni mehanizmi.⁶²

Dato je uputstvo organizacijama odgovornim za preliminarnu identifikaciju da konsultuju niz različitih indikatora, uključujući one koje su objavili ILO i UNODC, ali takode i indikatore osmišljene u Srbiji za identifikaciju djece koja su žrtve trgovine ljudima. Takve indikatore bi koristio sistem obrazovanja, socijalne službe, itd.⁶³ Po tom osnovu, bilo ko može izvršiti upućivanje pretpostavljene žrtve. Nije neophodno biti dio akreditovane agencije.

SOP se takođe bavi onim što nazivaju „formalnom” procedurom identifikacije od strane Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, time potvrđujući da, u praksi, u Srbiji takođe postoji proces identifikacije koji se odvija u dvije faze. Iako se u SOP-u ne navode konkretno kriteriji koje osoblje Centra mora uzeti u obzir, navodi se sljedeće: „Tokom postupka identifikacije stručni radnik Centra vrši procjenu stanja, potreba, snaga i rizika pretpostavljene žrtve trgovine ljudima, analizira kontekst i navode iz prijave, prikuplja informacije od relevantnih partnera i koordinira procesom podrške žrtvi.”⁶⁴ Očekuje se da to bude ubrzani proces, započet u roku 24 sata od upućivanja i završen „u najkraćem mogućem roku i bez odlaganja”. U nekim slučajevima, upućivanje se vrši dok je pretpostavljena žrtva još pod kontrolom osumnjičenog trgovca ljudima. U drugim slučajevima, pretpostavljena žrtva je napustila trgovca ljudima, te je prisutna i razgovara sa osobljem Centra, te u tom slučaju može biti u pratnji „osobe od povjerenja”. SOP potvrđuju da se početni razgovor obavlja sa ciljem „uspostavljanja odnosa povjerenja” između stručnog radnika Centra i pretpostavljene žrtve i informisanja pretpostavljene žrtve o njenim pravima.⁶⁵

Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je 2021. godine formalno identifikovao 43 žrtve od ukupnog broja od 127 pretpostavljenih žrtava, u poređenju sa 48 žrtava 2020. godine. Od ovog broja, 23 su bile žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, 9 žrtava prisilnog rada, 2 žrtve prisiljene na vršenje krivičnih djela i 9 žrtava višestruke eksploatacije. Općenito, 21 žrtva su bile žene, 8 muškaraca, 13 djevojčica i 1 dječak. Jedna žrtva je imala strano državljanstvo. Vlasti nisu izvijestile o tome koliko je žrtava saradivalo sa tužilaštvom 2021. godine (tokom 2020. godine, 68 žrtava je saradivalo sa tužilaštvom).⁶⁶

Ukrajina

Nakon što je Ukrajina usvojila sveobuhvatan zakon o borbi protiv trgovine ljudima 2011. godine, tokom 2012. godine je Vlada usvojila tri uredbe kojima se pruža podrška provedbi tog zakona, uključujući Uredbu br. 417 od 23. maja 2012. godine kojom se odobrava procedura za dodjeljivanje statusa žrtve trgovine ljudima.

Procedurom za dodjeljivanje statusa žrtve se zahtijeva od osobe koja se prijavljuje da podnese zahtjev lokalnom tijelu vlasti da joj se dodijeli status žrtve. Odgovorni zvaničnik obavlja razgovor sa tom osobom u kratkom vremenskom periodu (tri dana) i popunjava upitnik koji je pripremio Ministarstvo socijalne politike. Upitnik, kao i dostupni prateći dokazi, se potom podnose tom Ministarstvu, gdje se donosi odluka koju pretpostavljenoj žrtvi saopštava onaj isti zvaničnik lokalne vlasti. U zakonu se konkretno navodi maksimalan broj radnih dana dopuštenih za odvijanje svake od faza procedure. Ako je donesena pozitivna odluka o dodjeljivanju statusa žrtve, osobi koja se prijavila za dodjelu se uručuje uvjerenje koje važi dvije godine i osoba ima pravo na program rehabilitacije ponuđen u mjestu prebivališta, kao i na malu jednokratnu isplatu novca u svrhu pružanja podrške.⁶⁷ Pored toga, strani državljani kojima je dodijeljen status žrtve u Ukrajini imaju pravo na privremeni boravak i radnu dozvolu tokom trajanja tog statusa. Nadležnost za provedbu procjene potreba i nadzor nad oporavkom svake od žrtava je data socijalnoj službi (Centru za pružanje usluga socijalne pomoći porodicama, djeci i omladini).

U slučaju da je odbijena dodjela tog statusa, Ministarstvo još uvijek može preporučiti lokalnim zvaničnicima da smatraju pretpostavljene žrtve osobama koje žive u teškim okolnostima i da im ponude relevantnu pomoć. Protiv negativne odluke Ministarstva može se takođe uložiti žalba na sudu. Paralelno sa tom procedurom, žrtve i dalje imaju mogućnost da budu zvanično priznate unutar sistema krivičnog pravosuđa ako odluče da učestvuju u krivičnom postupku. Ta procedura osigurava saradnju sa policijskim agencijama putem redovne razmjene informacija o predmetima pod istragom. U interresornim naporima, postoje načini provedbe programa rehabilitacije za identifikovane žrtve na lokalnom nivou.

Tokom 2016. godine, mali dio procedura identifikacije u skladu sa „socijalnim putem” je izmijenjen i dopunjen, zbog kontinuirane zabrinutosti da su osobe koje su se prijavile za dodjelu statusa žrtve bile izložene riziku od stigmatizacije ako bi o njima procurile informacije putem zvaničnika lokalne vlasti. Izvorna procedura iz 2012. godine je zahtijevala od zvaničnika koji su obavili razgovor sa pretpostavljenim žrtvama da u pisanom obliku potvrde da neće objelodaniti bilo kakve povjerljive informacije. Ta odredba je osnažena 2016. godine. Takođe 2016. godine, dodana su pitanja u upitnik o tome da li je osoba koja se prijavila za dodjelu statusa žrtve već ranije učestvovala u policijskim istragama (takođe i u drugoj državi), te da li želi da sada učestvuje u njima u Ukrajini.⁶⁸ Takođe je povećan iznos jednokratnog granta isplaćivanog u svrhu podrške identifikovanim žrtvama. Novim nizom instrukcija koje su zajedno izdali 2016. godine Ministarstvo socijalne politike i Ministarstvo unutrašnjih poslova se takođe uspostavlja jasniji proces upućivanja žrtava trgovine ljudima.⁶⁹

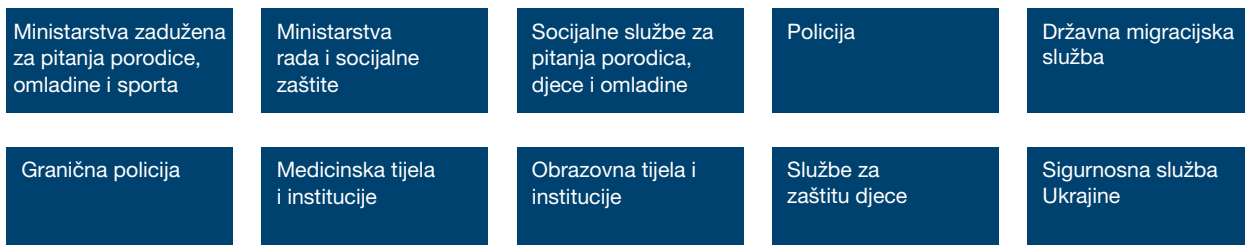
Uvođenje identifikacione procedure „socijalnog puta” i naponi koji su nakon toga uloženi u izgradnju kapaciteta da bi se omogućila njena provedba su rezultirali ujednačenim napretkom u Ukrajini. Prema izvještajima iz perioda od sredine 2012. godine do sredine 2014. godine, 63 ljudi je identifikovano kao žrtva trgovine ljudima uz korištenje nove procedure, dok je 70 prijava za status žrtve odbijeno. Oni kojima je priznat status su uključivali 6 stranih državljana.⁷⁰ Broj ljudi zvanično identifikovanih kao žrtve trgovine ljudima kroz proceduru „socijalnog puta” se povećao u narednim godinama (na 83 osobe 2015. godine, 110 osoba 2016. godine i 198 osoba 2017. godine, prema izvještaju GRETA⁷¹). Istovremeno, druge osobe su prepoznate kao žrtve krivičnog djela u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku: prema izvještajima, 102 žrtve trgovine ljudima su identifikovala policijska tijela u kontekstu krivičnih postupaka 2015. godine, 86 žrtava 2016. godine i 367 žrtava 2017. godine.⁷²

U avgustu 2020. godine, Vijeće ministara je usvojilo Uredbu br. 783⁷³ kojom je uspostavljena Državna socijalna služba Ukrajine⁷⁴. Između ostalog, ta Služba je preuzela odgovornost za dodjelu zvaničnog statusa žrtve trgovine ljudima. Kao dio reformi sa ciljem decentralizacije u državi, ona je počela sa prijenosom te nadležnosti na lokalni nivo.

Najnoviji podaci sugerišu da je u 2021. godini 67 procenata prijava za zvanični status žrtve odobreno (64 od 96), u poredenju sa 57 procenata (134 od 235) prijava u 2020. godini.⁷⁵

Referralne procedure propisane u Ukrajini 2012. godine

Procedura dodjele statusa žrtve

Hitna medicinska pomoć

Pristanak žrtve

Informacije o

- mogućnosti dobijanja pomoći
- vrstama pomoći
- zahtjevima i proceduri

Ministarstvo lokalne
samouprave

Državna migracijska
služba

← Dokumenti /
stranci

Prijava za dodjelu statusa
žrtve trgovine ljudima

Odbija da sarađuje sa policijom

- Podijeliti tu informaciju

Socijalne službe
za pitanja porodica,
djece i omladine

← Potrebe /
usluge

Razgovor i upitnik (3 dana)

Ako je žrtva trgovine ljudima
(u krivičnom postupku)

- nema razgovora

Izbjeći ponovnu viktimizaciju
i psihološku traumu

Registracija, verifikacija i podnošenje
dokumenata (2 + 7 + 2 dana)

U slučaju odbijanja

- Informacija za 5 dana
- Mogućnost žalbe

Odluka Ministarstva socijalne
politike o statusu i uvjerenje
(5 + 5 dana)

- Do dvije godine
- Produžetak do
godinu dana

Ključne karakteristike različitih državnih modela

Četiri karakteristike se ističu u razmatranim državama.

1 Odgovornost za „socijalni put” do identifikacije

Sva četiri gore opisana modela prenose odgovornost za inicijalnu ili preliminarnu identifikaciju na službe koje prve stupaju u kontakt sa potencijalnim žrtvama, bilo da su one određene zakonom (javna tijela) ili nevladine organizacije. Jedna od država (Srbija) je uspostavila državnu, javno finansiranu instituciju koja nije policijsko tijelo da nadzire definitivnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima (kao i nešto slično sistemu upravljanja predmetima za identifikovane žrtve). Druga država, Ukrajina, je dodijelila odgovornost za identifikaciju u potpunosti jednom ministarstvu (Ministarstvu socijalne politike) koje takođe nije policijsko tijelo.

U praksi, jedna od ključnih karakteristika pristupa „socijalnog puta” je da proces identifikacije ne provode policijski službenici. To znači da su zaštita i pomoć (kako hitna, tako i dugoročna za pronalaženje održivog rješenja) na koju pretpostavljene žrtve imaju pravo osigurana, a nije odložena dok policijski istražitelji ili tužioci provedu standardne procedure za prikupljanje dovoljnih dokaza za odlučivanje o tome da li je počinjeno krivično djelo.

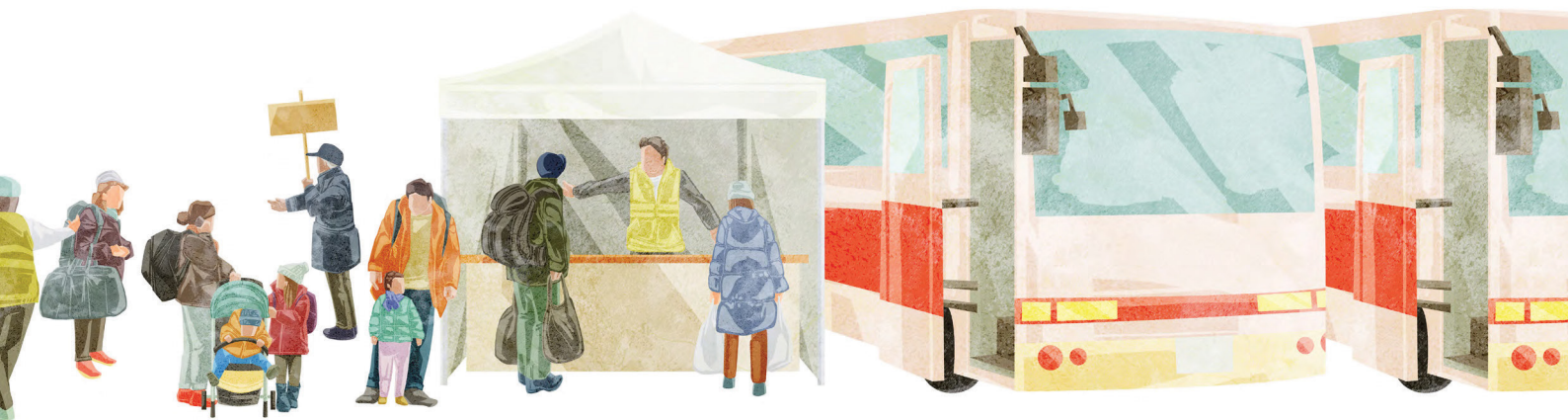
Međutim, značajno je istaknuti da u sekundarnoj fazi identifikacije (službenog priznavanja statusa), dvije države koje su uglavnom „države odredišta” za strane žrtve trgovine ljudima (Italija i Grčka) obje konsultuju policijske agencije. Time se implicira da prije dodjele pretpostavljenoj žrtvi trgovine ljudima koja je strani državljanin prava da ostane u državi, neki sistemi preferiraju da zahtijevaju policijsku istragu da bi potvrdili tačnost početne identifikacione procedure.

2 Sveobuhvatno tumačenje bezuslovnog pristupa zaštiti i pomoći

Bez obzira na obavezu da pruže žrtvama zaštitu i pomoć bez obzira na njihovo učešće u krivičnom postupku, u većini država članica OSCE-a, naročito kada su u pitanju strane žrtve, takva zaštita se pruža od trenutka početne identifikacije, putem „perioda za oporavak i razmišljanje” (ili ekvivalentnog perioda), do kraja krivičnog postupka (ako pretpostavljena žrtva odluči da u njemu učestvuje), a ne nakon toga.

Četiri navedena modela nude pretpostavljenoj žrtvi put ka dugoročnoj pomoći nakon „perioda za oporavak i razmišljanje” ili njemu ekvivalentnog perioda. Nudeći alternativni put ka identifikaciji, države osiguravaju da žrtve ne budu samo zvanično prepoznate kao takve, nego da takođe dobiju pristup održivom rješenju, uključujući integraciju u novo društvo.

3 Indikatori korišteni u procesu identifikacije

Jedan od izazova u procesu identifikacije je taj da pravna definicija krivičnog djela trgovine ljudima, koja se sastoji iz tri dijela (djelo, sredstva i svrha), usvojena u okviru međunarodnih sporazuma, može biti glomazna za službenike koji prvi stupaju u kontakt sa potencijalnim žrtvama, a koji ne predstavljaju agencije za provedbu zakona i koji su možda u manjoj mjeri upoznati sa pravnom zamršenosti tog krivičnog djela. Stoga je u mnogim državama koncept „indikatora” ključan za pružanje pomoći tim službenicima da identifikuju pretpostavljene žrtve. Da bi se osiguralo da svi koji su uključeni u sistem identifikacije koriste slične metode, postizanje dogovora o odgovarajućim indikatorima je od vitalnog značaja, kao i obuka nadležnih aktera.

Iz tih razloga, procesima identifikacije treba pružiti podršku putem indikatora specifičnih za pojedinačne države. Opći indikatori koje su razvili UNODC⁷⁶ i ILO⁷⁷ mogu poslužiti kao koristan temelj za kreiranje tih specifičnih indikatora. O tome kako koristiti te indikatore mora se postići dogovor svih aktera angažovanih u procesu preliminarne identifikacije. To će voditi većem broju slučajeva upućivanja potencijalnih žrtava ka proceduri „socijalnog puta” za zvanično priznavanje statusa žrtve i pružanje pomoći.

4 Saradnja sa akterima iz sistema krivičnog pravosuđa

U praksi, pristup „socijalnog puta” nije nužno ukinuo ili umanjio ulogu agencija za provedbu zakona u kontekstu identifikacije žrtava. U gore navedenim primjerima, akteri iz sistema krivičnog pravosuđa imaju niz odgovornosti, od donošenja konačne odluke o statusu žrtve, do učestvovanja u interresornoj razmjeni informacija i učestvovanja u razvoju i pružanju oblika pomoći žrtvama zasnovanih na potrebama. Međutim, učešće agencija za provedbu zakona ne poništava strateški cilj osiguravanja pristupa dugoročnoj pomoći izvan sistema krivičnog pravosuđa za sve pretpostavljene žrtve trgovine ljudima.

5

Zaključci i preporuke

Ovo poglavlje nudi niz zaključaka i preporuka državama članicama OSCE-a u vezi sa usvajanjem i operacionalizacijom pristupa „socijalnog puta” identifikaciji žrtava trgovine ljudima.

Njima se nude savjeti u vezi sa standardima i pristupima koje treba uzeti u obzir u vezi sa sljedećim:

1. Državnom agencijom nadležnom za provedbu okvira „socijalnog puta”;
2. Preduslovima da bi pretpostavljene žrtve bile uključene u proceduru „socijalnog puta”;
3. Modalitetima upućivanja ka „socijalnom putu”;
4. Posebnim razmatranjem slučajeva stranih žrtava trgovine ljudima;
5. Tretmanom djece žrtava trgovine ljudima;
6. Interakcijom sa sistemom krivičnog pravosuđa.

Imenovanje nadležne državne agencije

Da bi se osiguralo da zaštita i pomoć svim žrtvama trgovine ljudima ostane bezuslovna, bez obzira na učešće žrtve u krivičnom postupku, ovlaštenje za „socijalni put” identifikacije žrtava trgovine ljudima treba biti dato javnoj agenciji za socijalnu zaštitu.

Od suštinske je važnosti da, jednom kada se uspostavi odgovarajući pravni i administrativni okvir, osoblje te agencije treba biti u mogućnosti da obavi zahtijevani posao i da im budu pruženi **dovoljni resursi** da to učine. Pored toga, država ima **dužnost da prati** njihove aktivnosti, i da bi osigurala dosljednost i da bi otklonila bilo kakve nedostatke.

Učešće u proceduri „socijalnog puta”

Odluka pretpostavljene žrtve da bude uključena u proceduru „socijalnog puta” identifikacije treba biti zasnovana na njenoj saglasnosti datoj na osnovu informacija o proceduri. Države trebaju izraditi jasne smjernice o prednostima „socijalnog puta” identifikacije i pomoći. Ne samo da te smjernice trebaju biti na jeziku pretpostavljene žrtve, nego trebaju biti napisane jednostavnim jezikom koji ne vodi ka pogrešnom tumačenju.

Trajanje „perioda oporavka i razmišljanja” ili ekvivalentnog perioda **ne treba da utiče na sposobnost pretpostavljene žrtve da postane dio okvira „socijalnog puta”**. Žrtve trebaju biti u mogućnosti da se odluče za saradnju sa sistemom krivičnog pravosuđa u bilo kojoj fazi „socijalnog puta”, ako tako odaberu. Međutim, takva saradnja ne treba biti cilj pružanja pomoći.

Države trebaju propisati **realan vremenski rok** za razmatranje prijave za učešće u postupku „socijalnog puta”, bez obzira na to da li su te prijave podnijele same pretpostavljene žrtve ili je to učinjeno na osnovu procedure upućivanja žrtve. Iako taj vremenski rok treba biti dovoljno dug da omogući zvaničnicima da ga ispoštuju, on treba biti dovoljno kratak da odgovori na potrebe pretpostavljene žrtve. Ne samo da se žrtvama mora odmah pružiti hitno potrebna pomoć, već je od suštinske važnosti da se žrtve ne drži dugo u stanju tjeskobe. To može pogoršati probleme mentalnog zdravlja koje one možda već imaju kao rezultat trgovine ljudima.

Učešće u proceduri „socijalnog puta” treba voditi ka **dugoročnoj pomoći** u čijem je središtu žrtva i koja je rodno osjetljiva, utemeljena na iskustvima preživljene traume i zasnovana na potrebama.

U slučaju negativnih odluka u vezi sa prijavom za učešće u proceduri „socijalnog puta”, treba biti dostupan **održivi mehanizam za ulaganje žalbe**. Zainteresovana osoba treba biti u mogućnosti da razumije takve mehanizme i da im brzo pristupi, bilo putem žalbe sudu ili nezavisnom administrativnom tijelu. Žalba treba da se odnosi na suštinu slučaja podnosioca žalbe, a ne samo na pitanje da li je ispoštovano slovo zakona.

Upućivanje ka „socijalnom putu”

Države mogu razmotriti usvajanje dvofaznog procesa, ako on već ne postoji. Prva faza uključuje preliminarnu dubinsku provjeru potencijalnih znakova da je osoba bila žrtva trgovine ljudima, kao i pružanje hitnog odgovora na njene hitne potrebe, te brz pristup pomoći. U drugoj fazi dolazi do uvjerljivije identifikacije nakon dubinske procjene dostupnih informacija.

Države trebaju omogućiti **mnoštvu aktera da inicijalno identifikuju i upute** pretpostavljene žrtve ka okviru „socijalnog puta”. Da bi se osiguralo da se poštuje princip nediskriminacije, važno je da budu date **izričite instrukcije, jedinstveni indikatori** i adekvatna obuka svima koji su uključeni u inicijalnu identifikaciju žrtava. To će garantovati dosljednost i pravičnost.

Nediskriminatorni tretman stranih žrtava trgovine ljudima

Kad god procedura „socijalnog puta” uključuje strane žrtve trgovine ljudima, od suštinske je važnosti da se vlasti pozabave pitanjem njihovog imigracionog statusa i da im **dodijele dozvolu privremenog boravka** da bi osigurale da žrtve ne budu deportovane dok im je još potrebno hitno pružiti pomoć.

Pomoć koja uslijedi nakon „socijalnog puta” identifikacije treba voditi ka jednom od **tri održiva rješenja** sa ciljem potpunog oporavka žrtve i ponovnog uspostavljanja kontrole nad sopstvenim životom: povratku i reintegraciji, integraciji ili premještanju u neku treću državu.

Treba izvršiti pravilnu **procjenu rizika** prije donošenja odluke o provedbi bilo kojeg od tih rješenja.

U slučaju da procedura „socijalnog puta” rezultira odlukom da se žrtva vrati u državu porijekla, države trebaju osigurati **prekograničnu razmjenu informacija** i kontinuitet pružanja pomoći. To treba uključivati pomoć u **reintegraciji** u svrhu **svođenja na minimum rizika od ponovne trgovine istom osobom**.

Uvođenje procedura koje se odnose na djecu

Trebaju postojati mehanizmi **koji će omogućiti identifikaciju djece** žrtava trgovine ljudima, između ostalog i u državama u kojima je zaštita djece izložene zlostavljanju, eksploataciji ili zanemarivanju odgovornost sistema za zaštitu djece. Takva djeca ne samo da imaju posebna prava zaštite, nego su takođe iskusi oblike zlostavljanja koji zahtijevaju specijalizovanu njegu i tretman. Da bi se ostvarile njihove specifične potrebe i prava, okvir „socijalnog puta” treba podrazumijevati **proceduru koja se konkretno odnosi na djecu** uz podršku **odgovarajućih metoda utvrđivanja uzrasta**.⁷⁸

Saradnja između okvira „socijalnog puta” i sistema krivičnog pravosuđa

Zvanično priznavanje statusa žrtve kroz „socijalni put” i kroz sistem krivičnog pravosuđa **ne treba posmatrati kao dva procesa koji se međusobno isključuju**. Oni se mogu odvijati paralelno, u zavisnosti od odluke pretpostavljene žrtve.

Svako ko je bio žrtva trgovine ljudima i ko želi da bude identifikovan kao žrtva ima pravo na **povjerljivost njihovih ličnih podataka i informacija** o proživljenim iskustvima u rukama trgovaca ljudima. Treba usvojiti odgovarajuće mjere za sigurno čuvanje tih podataka i informacija.

Države trebaju **razviti mehanizme**, uključujući interesorne instrukcije i memorandume o razumijevanju, koje omogućavaju agenciji nadležnoj za „socijalni put” identifikacije **da podijeli informacije o okolnostima krivičnog djela trgovine ljudima** bez objelodanjanja ličnih podataka žrtve. Na taj način, svaka tekuća ili buduća krivična istraga neće se suočiti sa preprekama ili kompromitacijom.

Reference

- 1 OSCE/Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Izvještaj iz 2021. godine o naporima usmjerenim ka provedbi obaveza država članica OSCE-a i preporuka za borbu protiv trgovine ljudima. Dostupno na: <https://www.osce.org/cthb/522934> (pristupljeno 22. avgusta 2022.).
- 2 „Prisilno vraćanje” uključuje protjerivanje ili vraćanje izbjeglice na granice teritorija na kojima bi njen život ili sloboda bili ugroženi na osnovu njene rase, religije, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja. U skladu sa principom zabrane prisilnog vraćanja (izvorno konceptom međunarodnog prava zaštite izbjeglica), protivzakonito je da države protjeruju ili vraćaju izbjeglice koje imaju osnovan strah od toga da će po povratku uslijediti progon. Taj princip je dio običajnog međunarodnog prava i smatra se obavezujućim za sve države, bez obzira na to da li su potpisnice UN-ove Konvencije o zaštiti izbjeglica (1951.). Isti princip se primjenjuje na izbjeglice koje imaju osnovan strah od toga da će biti podvrgnute mučenju.
- 3 Dostupno na: <https://rm.coe.int/168008371d> (pristupljeno 26. avgusta 2021.).
- 4 Vidi član 13. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Dostupno na: <https://rm.coe.int/168008371d> (pristupljeno 19. decembra 2022.).
- 5 C. Rijken, “Trafficking in Persons: A victim’s perspective”, u R. Piotrowicz, C. Rijken and B. H. Uhl (eds.), Routledge Handbook on Human Trafficking, Routledge, 2018., str. 249.
- 6 Izraz „socijalni put” se prvi put pojavljuje u Zakonu o imigraciji Italije iz 1998. godine (Zakon br. 286/98). Za više informacija o ovome, vidi str. 22–23 ovog izvještaja.
- 7 Protokol UN-a o trgovini ljudima, koji je usvojila Generalna skupština UN-a Rezolucijom br. 55/25 od 15. novembra 2000. i koji je stupio na snagu 25. decembra 2003.
- 8 Izvještaj UN-ove specijalne izjaviteljice za pitanja trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, (gđa Joy Nzeilo), UN doc. A/69/269 od 6. avgusta 2014., paragrafi 28 i 29.
- 9 Izvještaj specijalne izjaviteljice za pitanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, Maria Grazia Giammarinaro, UN doc. A/HRC/41/46, f 23. april 2019., paragraf 61, apel za bolju društvenu inkluziju žrtava i preživjelih trgovine ljudima.
- 10 OSCE-ov Akcijski plan borbe protiv trgovine ljudima, Odluka br. 557, PC.DEC/557, 24. juli 2003., Poglavlje V Zaštita i pomoć, Preporučeno djelovanje na državnom nivou 3.2.
- 11 OSCE ODIHR, Priručnik „National Referral Mechanisms. Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. A Practical Handbook”, Varšava, 2004..
- 12 Ibid.
- 13 Dodatak na OSCE-ov Akcijski plan borbe protiv trgovine ljudima: deceniju kasnije, Odluka br. 1107, PC.DEC/1107/ Corr.1, 6. decembar 2013., Poglavlje IV, Zaštita i pomoć, Preporučeno djelovanje na državnom nivou 1.1.
- 14 Op. cit., paragraf 1.2.
- 15 Op. cit., paragraf 1.4.
- 16 Op. cit., paragraf 1.5.
- 17 Vidi: <https://www.osce.org/cthb/413123> (pristupljeno 26. avgusta 2021.).
- 18 OSCE/ODIHR, „National Referral Mechanisms. Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. A Practical Handbook” – Drugo izdanje. Vidi: <https://www.osce.org/odihr/510551> (pristupljeno 8. septembra 2022.).
- 19 Vijeće Evrope, Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima (2005.).
- 20 Vijeće Evrope, Konvencija o suzbijanju trgovine ljudima, Izvještaj o objašnjenjima (2005.), paragraf 168.
- 21 GRETA, Drugi opći izvještaj o aktivnostima GRETA u periodu od 1. avgusta 2011. do 31. jula 2012., dokument Vijeća Evrope GRETA(2012)13 (4. oktobar 2012.).
- 22 Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Evropskog vijeća od 5. aprila 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Evropskog vijeća 2002/629/JHA. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036> (pristupljeno 7. septembra 2022.).
- 23 Direktiva Evropskog vijeća 2004/81/EC od 29. aprila 2004. o dozvoli boravka izdanoj državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili koji su korišteni za djelovanja kojima se omogućuje nezakonito useljavanje, koji sarađuju s nadležnim tijelima. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0081> (pristupljeno 7. septembra 2022.). Treba konstatovati da ova Direktiva, iako se odnosi na saradnju sa nadležnim tijelima, ne navodi da takva nadležna tijela moraju predstavljati sistem krivičnog pravosuđa.
- 24 Obavijest Evropske komisije Evropskom parlamentu, Evropskom vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru te Odboru regija o Strategiji EU-a za suzbijanje trgovine ljudima 2021–2025. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171> (pristupljeno 9. septembra 2022.).
- 25 Taj Evropski sud je uspostavilo Vijeće Evrope, koje ima 47 država članica, od kojih su sve i države članice OSCE-a.
- 26 V. Stoyanova, “Article 10. Identification of the Victims”, u J. Planitzer and H. Sax (eds.), A Commentary on the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. Elgar Commentaries series. Dostupno na <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781788111553/9781788111553.00022.xml> (pristupljeno 27. maja 2021.). Taj predmet se odnosio na istragu austrijskih vlasti o navodnoj trgovini ljudima koja je uključivala dvoje migranata koji su bili zaposleni kao posluga u domaćinstvu u Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Oni su tvrdili da je njihova eksploatacija nastavljena tokom kratke posjete Beču, gdje su ih njihovi poslodavci povelili i gdje su uspjeli da pobjegnu.
- 27 J. i drugi protiv Austrije Žalba br. 58216/12 (Evropski sud za ljudska prava, 17. januar 2017.), paragraf, 115, citiran u V. Stoyanova, op. cit.
- 28 Više informacija je dostupno na: <https://www.baliprocess.net/> (pristupljeno 9. januara 2023.).
- 29 Ta dva vodiča za izradu politike rada su dostupna na: <https://www.baliprocess.net/regional-support-office/policy-guides-on-identification-and-protection-of-victims-of-trafficking/> (pristupljeno 9. januara 2023.).
- 30 Više informacija je dostupno na: <https://www.oas.org/en/> (pristupljeno 9. januara 2023.).
- 31 Dostupno na: <https://www.oas.org/en/council/csh/topics/trataper-sonas.asp> (pristupljeno 9. januara 2023.).
- 32 OSCE/Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Izvještaj iz 2021. godine o analizi stepena provedbe obaveza prema OSCE-u i preporuka u borbi protiv trgovine ljudima Dostupno na: <https://www.osce.org/cthb/522934> (pristupljeno 19. decembra 2022.).
- 33 Kao što je navedeno u OSCE/ODIHR-ovim Vodećim principima ljudskih prava pri povratku žrtava trgovine ljudima: „Kada žrtve ne sarađuju sa vlastima, nije neuobičajeno da istraga u njihovom

- predmetu ne bude pokrenuta. U pravnim sistemima u kojima je status žrtve striktno povezan sa postojanjem krivičnih istraga i postupaka, to znači da osobe kojima se trgovalo neće dobiti status žrtava trgovine ljudima, što nakon toga ograničava njihovu mogućnost ili čini nemogućim pristup pravnim lijekovima. Vodeći se principom da pristup pomoći ne smije ni pod kakvim okolnostima biti uslovljen saradnjom sa vlastima osoba kojima se trgovalo, pristup pravnim lijekovima ne smije, stoga, biti ograničen ili odbijen u predmetima u kojima nije provedena krivična istraga.” OSCE/ODIHR-ovi Vodeći principi ljudskih prava pri povratku žrtava trgovine ljudima, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014, str. 90. Dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/8/124268.pdf> (pristupljeno 10. januara 2023.).
- 34 OSCE/ODIHR-ovi Vodeći principi ljudskih prava pri povratku žrtava trgovine ljudima, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014, str. 41, fusnota 55.
  - 35 U običajnom pravu, prepoznata su dva odvojena standarda dokazivanja: dokaz van svake razumne sumnje i dokaz zasnovan na ravnoteži vjerovatnosti. Prvi od ta dva standarda se koristi u krivičnim predmetima, dok se drugi standard koristi u parničnim predmetima. Vidi <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/criminal-or-civil-standard-of-proof-law-essays.php> (pristupljeno 10. januara 2023.). Vidi takođe S. Wilkinson, A. Larocque and J. Somer, Standards of Proof in International Humanitarian and Human Rights Fact-Finding and Inquiry Mission, Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2014. Dostupno na: <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Standards%20of%20Proof%20in%20Fact-Finding.pdf> (pristupljeno 6. maja 2021.).
  - 36 Nekoliko OSR/CTHB publikacija se bavi stanjem djece koja su bila žrtve trgovine iz jedne u drugu državu, između ostalog i u okolnostima u kojima se smatra da je njihov povratak u državu uobičajenog boravišta u njihovom najboljem interesu. Vidi Ured OSCE-ovog specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Tematska publikacija br. 9: Trgovina djecom i zaštita djece: Osiguranje zaštite prava i potreba djece žrtava trgovine kroz mehanizme za zaštitu djece (2018.) i Ured OSCE-ovog specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima: Uspostavljanje državnih kontakt osoba za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima. (2020).
  - 37 Vidi “Why some victims reject identification”, u izvještaju A. Brunovskis and R. Surtees, Out of Sight? Approaches and Challenges in the Identification of Trafficked Persons. FAFO/Nexus Institute project: improving services for trafficked persons, 2012. Fafo report 2012:28.
  - 38 OSCE/ODIHR-ovi Vodeći principi ljudskih prava pri povratku žrtava trgovine ljudima, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 28.
  - 39 Međunarodna organizacija rada, Socijalna zaštita za sve, Izdanje, 2019. Dostupno na: <https://www.social-protection.org/gimi/ResourcePDF.action?id=55517> (pristupljeno 13. septembra 2022.).
  - 40 OSCE/Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Izvještaj iz 2021. godine o naporima usmjerenim ka provedbi obaveza država članica OSCE-a i preporuka za borbu protiv trgovine ljudima, Slika 13. Dostupno na: <https://www.osce.org/cthb/522934> (pristupljeno 22. avgusta 2022.).
  - 41 Vidi Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Dostupno (na grčkom i engleskom jeziku) na: <https://www.ekka.org.gr> (pristupljeno 10. januara 2023.).
  - 42 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Grčke. Prvi krug evaluacije. GRETA(2017)27, paragraf 136.
  - 43 EMA, Priručnik o grčkom Nacionalnom referalnom mehanizmu za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Dostupno na: https://ekka.org.gr/images/KOINONIKON-PAREMBASEON/%CE%95%CE%9C%CE%91/46034_EMA_leaflet_ENGL.pdf (pristupljeno 10. januara 2023.).
  - 44 Op. cit., str. 50.
  - 45 Služba za prvi kontakt je autonomno tijelo koje podnosi izvještaj ministru unutrašnjih poslova. Njen cilj je prijem državljana trećih zemalja koji su uhapšeni zbog nezakonitog ulaska ili boravka u Grčkoj, pod uslovima koji garantuju ljudsko dostojanstvo i njihova prava, u skladu sa međunarodnim obavezama države. Za više informacija, vidi: <https://www.minocp.gov.gr/en/> (pristupljeno 10. januara 2023.).
  - 46 U.S. Department of State, 2022 Trafficking in Persons Report. Dostupno na: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/337308-2022-TIP-REPORT-inaccessible.pdf> (pristupljeno 22. jula 2022.).
  - 47 U članu 18., stav 1 Zakona o imigraciji Italije iz 1998. godine se navodi sljedeće: „Kad god se u toku policijskih operacija, istraga ili sudskih postupaka koje uključuju bilo koje od krivičnih djela navedenih u članovima [Zakon br. 75/58, naknadno izmijenjen i dopunjen članovima 600 i 601 Krivičnog zakona], ili kad god socijalne službe lokalne administracije, u pružanju pomoći u okviru socijalnog rada, identifikuju situacije zlostavljanja ili teške eksploatacije stranog državljanina i kad god se sigurnost stranog državljanina smatra ugroženom, kao posljedica pokušaja da pobjegne od kriminalne organizacije koja se bavi jednim od gore pomenutih krivičnih djela, ili kao posljedica izjava datih tokom preliminarne istraga ili tokom sudskih postupaka, šef policije [Questura], djelujući po prijedlogu javnog tužioca, ili uz pozitivno mišljenje istog javnog tužioca, može dodijeliti specijalnu dozvolu boravka kojom se omogućava stranom državljaninu da pobjegne od situacije zlostavljanja od strane kriminalne organizacije i da učestvuje u programu socijalne pomoći i integracije” (U skladu sa prijevodom na engleski jezik dostupnim u GRETA Izvještaju o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Italije. Prvi krug evaluacije, Vijeće Evrope, 2014., fusnota 58.)
  - 48 V. Ferraris, „Italija”, u E-notes. Izvještaj o provedbi politika rada u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima i intervencijama u 27 država članica EU iz perspektive ljudskih prava (2008. i 2009.), Associazione On the Road, 2010.
  - 49 Citirano iz OSCE-ovog izvještaja koji je podnijela Maria Grazia Giammarinaro, OSCE-ova specijalna predstavnica i koordinatorica za borbu protiv trgovine ljudima, nakon njene posjete Italiji 17. i 18. juna, te od 15. do 19. jula 2013.
  - 50 OSCE. Izvještaj koji je podnijela Maria Grazia Giammarinaro, op. cit.
  - 51 Piano nazionale d’azione contro la tratta e il grave sfruttamento, 2016-2018, adottato dal Consiglio dei Ministri del 26 febbraio 2016. Dostupno na: <http://www.pariopportunita.gov.it/media/2687/piano-nazionale-di-azione-contro-la-tratta-e-il-grave-sfruttamento-to-2016-2018.pdf> (pristupljeno 23. marta 2017.).
  - 52 Linee guida per la definizione di un meccanismo di rapida identificazione, op. cit.
  - 53 Linee Guida per le Commissioni Territoriali per il riconoscimento della protezione internazionale, op. cit.
  - 54 GRETA, 10. Opšti izvještaj o aktivnostima GRETA od 1. januara do 31. decembra 2020., Vijeće Evrope, 2021., paragraf 83.
  - 55 Linee Guida per le Commissioni Territoriali per il riconoscimento della protezione internazionale, op. cit., str. 48.
  - 56 U.S. Department of State, 2022 Trafficking in Persons Report. Dostupno na: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/337308-2022-TIP-REPORT-inaccessible.pdf> (pristupljeno 24. jula 2022.).
  - 57 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Srbije. Prvi krug evaluacije. GRETA(2013)19, paragraf 148.
  - 58 ASTRA. Monitoring i evaluacija zakonodavstva i politika suzbija-nja trgovine ljudima i njihova implementacija u Republici Srbiji u 2014.

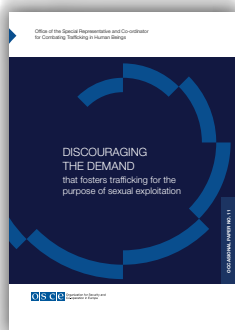
- i 2015. godini. Balkans ACT Now (BAN) projekt, Beograd, 2016. Dostupno na: <https://www.astra.rs/wp-content/uploads/2017/11/Izve%C5%A1taj-o-trgovini-ljudima-u-Srbija-2014-2015.pdf> (pristupljeno 5. maja 2021.).
- 59 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Srbije. Prvi krug evaluacije. GRETA(2017)37, paragrafi. 104–108.
- 60 Kancelarija za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima u Direkciji policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Standardne operative procedure za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, 12. decembar 2018. Dostupno na: <http://www.mup.rs/wps/wcm/connect/cdd333cf-dea8-46d1-843d-6989a9f6f3b1/01.SOP+final+250119.pdf?MOD=AJPERES&CVID=mBR-g5L> (pristupljeno 10. januara 2023.).
- 61 Tih 11 su:
1. zaposleni u MUP-u;
  2. zaposleni u centrima za socijalni rad i ustanovama socijalne zaštite
  3. aktivisti OCD;
  4. zaposleni u međunarodnim nevladinim i vladinim organizacijama;
  5. zaposleni u ustanovama u oblasti dječje zaštite, obrazovanja, vaspitanja i zdravlja;
  6. javni tužioci, sudije u sudovima opšte nadležnosti i prekršajnim sudovima;
  7. zaposleni u centru za azil ili u drugim objektima za smještaj tražilaca azila KIRS-a;
  8. zaposleni u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Srbije u inostranstvu;
  9. zaposleni u inspekcijama rada (Inspektorat za rad u sastavu Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja) i tržišnoj inspekciji (Sektor tržišne inspekcije pri Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija);
  10. zaposleni u drugim organima javne vlasti i svim drugim prethodno nepomenutim pravnim licima, kao i
  11. fizička lica.
- 62 Standardne operative procedure za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, op. cit. str. 20.
- 63 Šest vrsta indikatora pomenutih na strani 21 SOP-a su:
- a) Indikatori trgovine ljudima Kancelarije UN za pitanja droge i kriminala (UNODC);
  - b) Indikatori trgovine ljudima Međunarodne organizacije rada (ILO);
  - c) Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za sistem socijalne zaštite za djecu;
  - d) Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za sistem socijalne zaštite za odrasle;
  - e) Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za sistem obrazovanja;
  - f) Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za policiju.
- 64 Op. cit., str. 24: „Tokom postupka identifikacije stručni radnik Centra vrši procjenu stanja, potreba, snaga i rizika pretpostavljene žrtve trgovine ljudima, analizira kontekst i navode iz prijave, prikuplja informacije od relevantnih partnera i koordinira procesom podrške žrtvi.”
- 65 Op. cit., str. 25: „Stručni radnik centra obavlja razgovor sa pretpostavljenom žrtvom u cilju uspostavljanja odnosa povjerenja i informisanja pretpostavljene žrtve o njenim pravima.”
- 66 U.S. Department of State, 2022 Trafficking in Persons Report. Dostupno na: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/337308-2022-TIP-REPORT-inaccessible.pdf> (pristupljeno 22. jula 2022.).
- 67 „Uvjerjenje” na dvije stranice o dodjeljivanju statusa žrtve trgovine ljudima. Dostupno na: <https://podil.kyivcity.gov.ua/files/2015/5/5/14.pdf> (pristupljeno 13. maja 2021.).
- 68 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Ukrajine. Drugi krug evaluacije. GRETA(2018)20, paragraf 116. Izmijenjeni i dopunjeni upitnik za aplikante je dostupan na: <https://podil.kyivcity.gov.ua/files/2015/5/5/15.pdf> (pristupljeno 13. maja 2021.).
- 69 Ministarstvo socijalne politike i Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uredba br. 4/5 od 11. januara 2016., „Odobrenje Instrukcije o prikupljanju i praćenju statističkih podataka o žrtvama trgovine ljudima”. Dostupno na: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16#Text> (pristupljeno 13. maja 2021.).
- 70 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Ukrajine. Prvi krug evaluacije. GRETA(2014)20, paragraf 138
- 71 GRETA, Izvještaj o provedbi Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Ukrajine. Drugi krug evaluacije. Op. cit., paragraf 13.
- 72 Ibid., paragraf 120.
- 73 Dostupno na ukrajinskom jeziku na: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (pristupljeno 10. januara 2023.).
- 74 Vidi: <https://nssu.gov.ua/pro-nacsocsluzhbu>
- 75 U.S. Department of State, 2022 Trafficking in Persons Report. Dostupno na: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/337308-2022-TIP-REPORT-inaccessible.pdf> (pristupljeno 22. jula 2022.).
- 76 Dostupno na: https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOW-RES.pdf (pristupljeno 14. septembra 2022.).
- 77 Dostupno na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_105023.pdf (pristupljeno 14. septembra 2022.).
- 78 Za detaljne smjernice o zaštiti djece žrtava trgovine ljudima, vidi:
- OSCE, 2018., Trgovina djecom i zaštita djece: Osigurati da mehanizmi za zaštitu djece štite prava i ispunjavaju potrebe djece žrtava trgovine ljudima. Dostupno na: <https://www.osce.org/cthb/405095> (pristupljeno 23. jula 2022.).
  - OSCE, 2020., Uspostava Nacionalnih kontakt tačaka za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima. Dostupno na: <https://www.osce.org/cthb/472305>

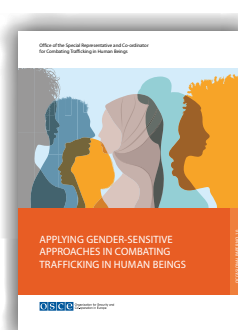
Naše publikacije

Sve publikacije su dostupne na internet stranici:
<http://www.osce.org/cthb>

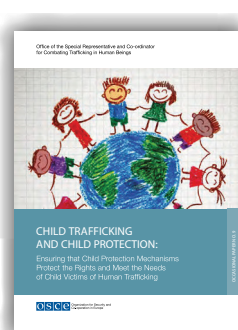
Serija tematskih publikacija

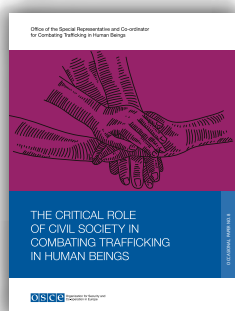
Tematska publikacija 11
 Destimulacija potražnje koja potiče trgovinu ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, 2021
<https://www.osce.org/cthb/489388>

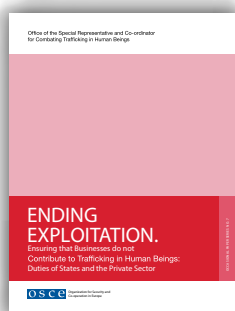
Tematska publikacija 10
 Rodno osjetljivi pristupi u borbi protiv trgovine ljudima, 2021
<https://www.osce.org/cthb/487159>

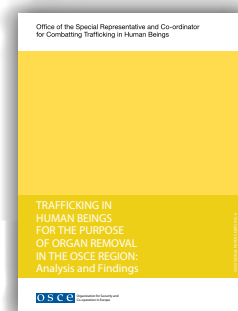
Tematska publikacija 9
 Trgovina djecom i zaštita djece: Osiguranje zaštite prava i potreba djece žrtava trgovine kroz mehanizme za zaštitu djece, 2018
<https://www.osce.org/cthb/405095>

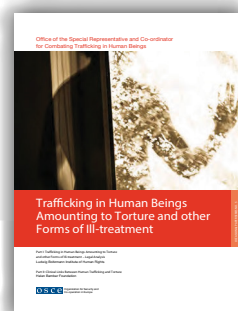
Tematska publikacija 8
 Ključna uloga civilnog društva u borbi protiv trgovine ljudima, 2018
<https://www.osce.org/cthb/405197>

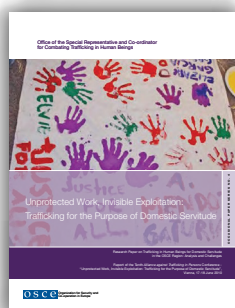
Tematska publikacija 7
 Okončanje iskorištavanja. Osigurati da poduzeća ne doprinose trgovini ljudima: dužnosti država članica i privatnog sektora, 2014
<https://www.osce.org/secretariat/126305>

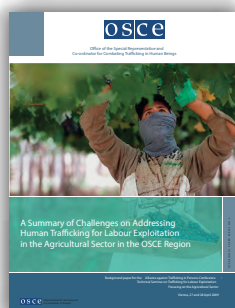
Tematska publikacija 6
 Trgovina ljudima u svrhu odstranjivanja organa u državama članicama OSCE-a, 2013
<https://www.osce.org/secretariat/103393>

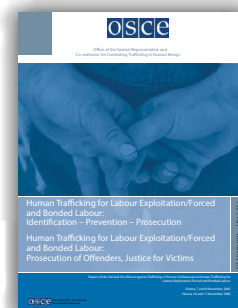
Tematska publikacija 5
 Trgovina ljudima koja predstavlja mučenje i druge oblike zlostavljanja, 2013
<https://www.osce.org/secretariat/103085>

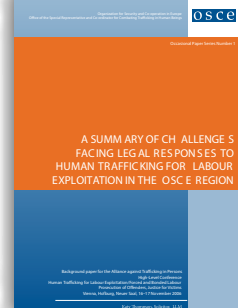
Nezaštićen rad, nevidljivo iskorištavanje: Trgovina ljudima u svrhu kućnog ropstva, (EN/RU/FR), 2010
<https://www.osce.org/secretariat/75804>

Tematska publikacija 3
 Kratak pregled izazova u borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radnog iskorištavanja u poljoprivrednom sektoru u državama članicama OSCE-a, 2009
<https://www.osce.org/cthb/37937>

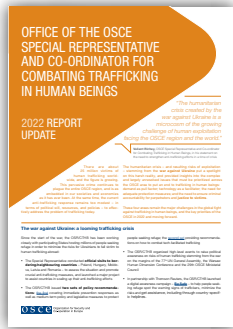
Tematska publikacija 2
 Trgovina ljudima u svrhu radnog iskorištavanja/prisilnog rada i dužničkog ropstva, 2008
<https://www.osce.org/cthb/31923>

Tematska publikacija 1
 Kratak pregled izazova pravnog sistema u borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radnog iskorištavanja u državama članicama OSCE-a, 2007
<https://www.osce.org/cthb/24342>

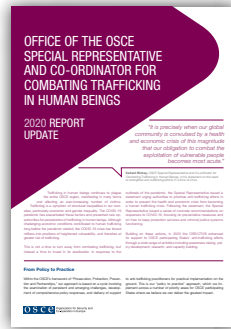
Godišnji izvještaji

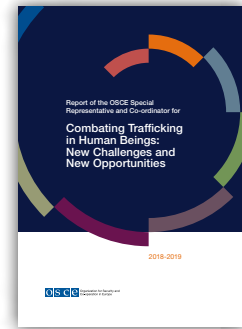
Izveštaj iz 2022.
<https://www.osce.org/cthb/536864>

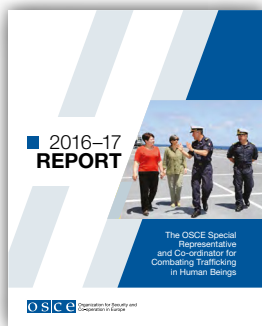
Report 2020-21
<https://www.osce.org/cthb/519279>

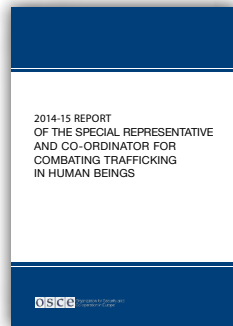
Izveštaj iz 2020.-21.
<https://www.osce.org/cthb/474687>

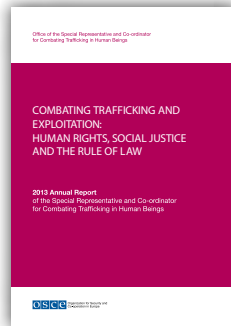
Izveštaj iz 2018.-19.
<https://www.osce.org/cthb/439712>

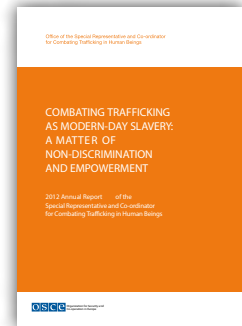
Izveštaj iz 2016.-17.
<https://www.osce.org/secretariat/360796>

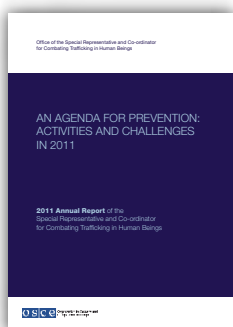
Izveštaj iz 2014.-15.
<https://www.osce.org/secretariat/210426>

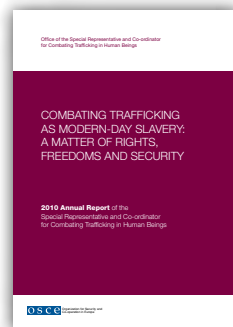
Godišnji izvještaj iz 2013.
Borba protiv trgovine ljudima i iskorištavanja: ljudska prava, socijalna pravda i vladavina prava
<https://www.osce.org/secretariat/109731>

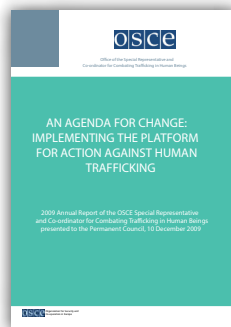
Godišnji izvještaj iz 2012.
Borba protiv trgovine ljudima kao modernog ropstva: nediskriminacija i osnaživanje
<https://www.osce.org/secretariat/98249>

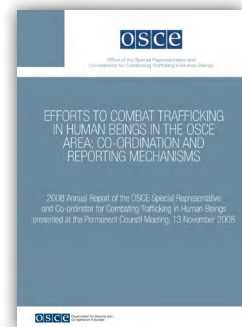
Godišnji izvještaj iz 2011.
Plan prevencije: trgovina ljudima u svrhu radnog iskorištavanja
<https://www.osce.org/secretariat/86294>

Godišnji izvještaj iz 2010.
Borba protiv trgovine ljudima kao modernog ropstva: pitanje prava, sloboda i sigurnosti
<https://www.osce.org/secretariat/74730>

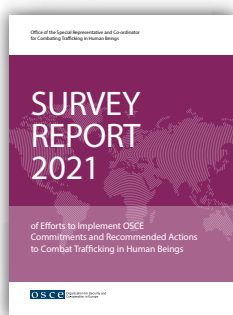

Godišnji izvještaj iz 2009.
Plan uvođenja promjena: provedba plana akcije protiv trgovine ljudima
<https://www.osce.org/cthb/40765>

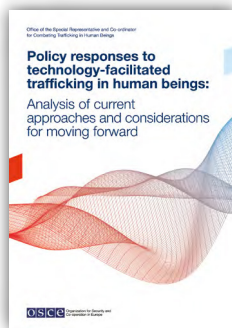

Godišnji izvještaj iz 2008.
Aktivnosti na borbi protiv trgovine ljudima u državama članicama OSCE-a: mehanizmi koordinacije i izvještavanja
<https://www.osce.org/cthb/36159>

Ostale publikacije

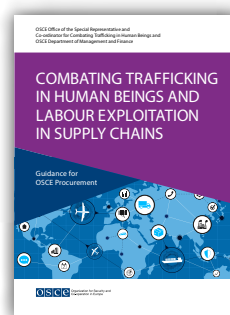
2022.
Izveštaj o analizi stepena provedbe obaveza prema OSCE-u i preporuka u borbi protiv trgovine ljudima
<https://www.osce.org/cthb/522934>

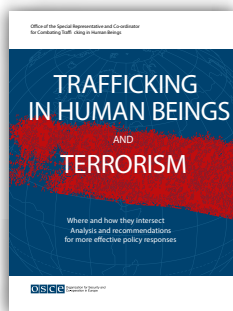
2022.
Politike rada protiv trgovine ljudima uz pomoć tehnologije: analiza trenutnih pristupa i razmatranje budućih koraka
<https://www.osce.org/cthb/514141>

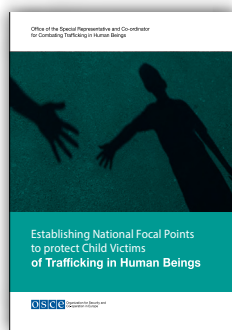
2022.
Tri područja djelovanja parlamenata u borbi protiv trgovine ljudima
<https://www.osce.org/cthb/513025>

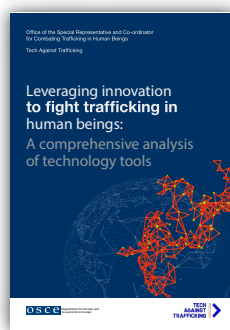
2021.
Borba protiv trgovine ljudima i radnog iskorištavanja u lancima snabdjevanja, Smjernice za OSCE, Odjel za nabavku
<https://www.osce.org/cthb/502383>

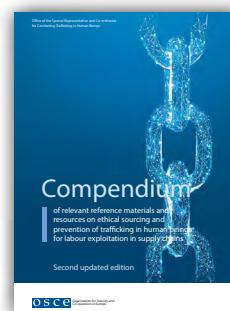
2021.
Trgovina ljudima i terorizam: Gdje i kako se prepliću, Analiza i preporuke za izradu djelotvornijih politika rada
<https://www.osce.org/cthb/491983>

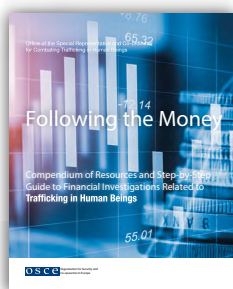
2020.
Uspostava državnih kontakt adresa za zaštitu djece žrtava trgovine ljudima
<https://www.osce.org/cthb/472305>

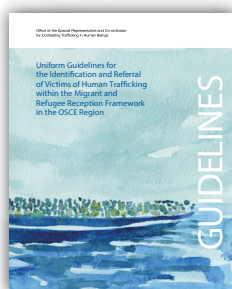
2020.
Korištenje inovacija u borbi protiv trgovine ljudima: sveobuhvatna analiza tehnoloških sredstava
<https://www.osce.org/cthb/455206>

2020.
Pregled relevantnih materijala i resursa o etičkoj nabavi i prevenciji trgovine ljudima u svrhu radnog iskorištavanja u lancima nabavke
<https://www.osce.org/cthb/450769>

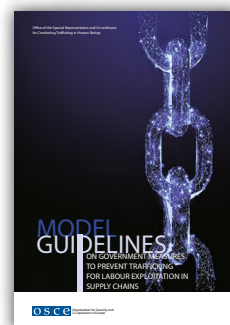
2019.
Praćenje tokovanovca, Pregled resursa i detaljan vodič za finansijske istrage u vezi sa trgovinom ljudima
<https://www.osce.org/cthb/438323>

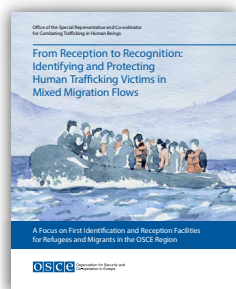
2019.
Jedinstvene smjernice za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima unutar okvira za prijem migranata i izbjeglica u državama članicama OSCE-a
<https://www.osce.org/cthb/413123>

2019.
Pregled obaveza na polju borbe protiv trgovine ljudima usvojenih od strane Ministarskog vijeća OSCE-a
<https://www.osce.org/cthb/440786>

2018.
Model smjernica za mjere vlasti u prevenciji trgovine ljudima u svrhu radnog iskorištavanja u lancima nabavke
<https://www.osce.org/cthb/371771>

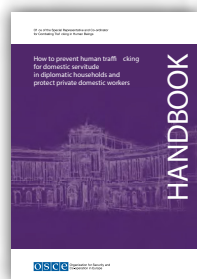
2017.
 Od prijema do prepoznavanja: identifikacija i zaštita žrtava trgovine ljudima u mješovitim migracijskim tokovima
<https://www.osce.org/secretariat/367061>

2016.
 Komentar na Akcijski plan OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima (EN/RU)
<https://www.osce.org/secretariat/210391>

2016.
 Izvještaj o istraživanju iz 2016.
<https://www.osce.org/secretariat/289951>

2014.
 Priručnik: kako spriječiti trgovinu ljudima u svrhu kućnog ropstva u diplomatskim domaćinstvima i zaštititi privatne radnike u domaćinstvima (EN/FR/ES)
<https://www.osce.org/handbook/domesticservitude>

2013.
 Politika i zakonodavne preporuke za djelotvornu primjenu odredbe o nekažnjavanju žrtava trgovinom ljudima
<https://www.osce.org/secretariat/101002>

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
radi na stabilnosti, prosperitetu i demokratiji u
57 država članica kroz politički dijalog o
zajedničkim vrijednostima i kroz praktičan rad
koji donosi trajne promjene.

Ured specijalnog predstavnika i
koordinatora OSCE-a za borbu
protiv trgovine ljudima
Wallnerstr. 6, 1010 Beč, Austrija
Tel: + 43 1 51436 6664
Fax: + 43 1 51436 6299
email: info-cthb@osce.org
www.osce.org/cthb

Organization for Security and
Co-operation in Europe